

Miért és hogyan tanítsunk az antiszemitizmusról?

Irányelvek tanárok számára

2010 december

Tartalomjegyzék

1. Bevezető	3
2. Hogyan kezeljük az antiszemitizmust az iskolában	5
3. Pedagógiai megközelítés	6
3.1. Általános célok és eredmények	7
3.2. Módszertani alapelvek és stratégiák	8
3.3. Bevált gyakorlatok	11
3.4. Identitás és kontextus	12
4. Az antiszemitizmus típusai: tanácsok tanárok számára	14
4.1. Antiszemita sztereotípiák	14
4.2. Összeesküvés elméletek	16
4.3. Antiszemitizmus és anticionizmus	19
4.4. A közel-keleti konfliktus és az antiszemitizmus	21
4.5. Antiszemitizmus és a holokauszt	24
4.6. Holokausztagadás	26
4.7. Antiszemita szimbólumok	28
1. sz. melléklet: Az antiszemitizmus munkadefiníciója	32
2. sz. melléklet: Ajánlott honlapok	34

Jelen dokumentum az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Irodája (ODIHR) által megjelentetett „Addressing Antisemitism: Why and How? Guidelines for Educators” című kiadvány nem hivatalos fordítását tartalmazza. A dokumentum eredeti, angol nyelvű változata a következő honlapcímen tekinthető meg: http://www.osce.org/documents/odihhr/2007/12/28962_en.pdf .

1. Bevezető

Ebben az útmutatóban megfogalmazott irányelvek olyan tanároknak, vagy más területen dolgozó oktatóknak nyújtanak tanácsokat, akik szükségét érzik, hogy a jelenkori antiszemitizmussal foglalkozzanak. Mivel az antiszemitizmus helyzete nem csak országonként különböző, hanem minden egyes iskolai osztályban is más és más, ezért az útmutató inkább általános képet ad a mai antiszemitizmus megnyilvánulási formáiról. Ugyanakkor néhány olyan kulcsfontosságú, oktatásban használható alapelvvel és stratégiával is ellátja a pedagógusokat, melyek segítségével megfelelően tudják kezelni ezt a komplex, és kihívásokkal teli problémát. A mellékletek további hasznos információkat tartalmaznak.

Az útmutató az antiszemitizmusnak azt a munkadefinícióját használja, amelyet az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Irodája (ODIHR), az Európai Unió Emberi Jogok Bizottsága (a Rasszizmust és Idegengyűlöletet Kutató Európai Központ utódja), több zsidó szervezet és elismert akadémikusok közösen dolgoztak ki. E szerint a megfogalmazás szerint, az antiszemitizmus egy „olyan felfogás a zsidókról, amely felénk irányuló gyűlöletben jut kifejezésre”. Az antiszemitizmus megnyilvánulásainak célpontja „lehet Izrael állama is, mint vélt zsidó kollektíva. Az antiszemitizmus gyakran vádolja a zsidókat emberiségellenes összeesküvéssel, és általában őket hibáztatja azért, ha ‘rosszul mennek a dolgok’. Az antiszemitizmus megjelenik verbális, írott, vizuális formában és tettekben, miközben taszító sztereotípiákat és negatív karaktervonásokat alkalmaz” (lásd az 1. sz. mellékletet).

Habár a holokauszt után az antiszemitizmus szalonképtelenné vált, a felszín alatt a jelenség tovább folytatódott. Sokak számára az antiszemitizmus egy olyan ideológia, amely választ adhat a világban zajló jelenségekre. Az utóbbi évtizedekben jelenlévő antiszemitizmusnak azonban újabb formái is megjelentek, melyek közül némelyik, mint például a holokauszttagadás, vagy a másodlagos antiszemitizmus, közvetlenül kapcsolódik a Soához.

Az 1990-es évek végétől nagy számban történtek erőszakos antiszemita atrocitások. Zsidó és nem zsidó egyének, tulajdonai, és zsidó közösségi intézmények, mint például zsinagógák, váltak ezeknek az incidenseknek a célpontjaivá Európa szerte csak úgy, mint Észak-Amerikában. Az antiszemitizmus ma már oktatási intézmények falain belül is megjelent.

A ODIHR évenként megjelenő, 2006-os beszámolója szerint, amely adatokat tartalmaz az EBESZ régióin belül elkövetett gyűlölet alapú bűncselekményekről, a zsidó iskolák ellen elkövetett támadások száma több országban emelkedett: iskolába tartó, vagy onnan hazatérő zsidó diákokat egyre nagyobb számban bántalmaztak, zaklattak, vagy testi sértést okoztak nekik, és ezeket akár saját osztálytársaik is elkövethették ellenük. Tanárok beszámolnak arról, hogy a 'zsidó' kifejezés népszerű szitokszóvá vált a fiatalok körében. Ahelyett, hogy az antiszemitizmus bizonyos szélsőséges csoportok keretein belül maradna, egyre inkább főáramlatúvá válik. Ebben a környezetben, a közel-keleti konfliktus gyakran az antiszemita megnyilvánulások megindoklásaként szolgál a társadalom kellős közepén is.

A nemzetközi zsidóság, kormányok, civil szervezetek és egyének is reagáltak erre a folyamatra, különösen pedagógiai vonatkozású, polgári felelősséget ébresztő kezdeményezésekkel. Ennek az útmutatónak a célja, hogy pedagógusokat és más oktatókat tanácsokkal és javaslatokkal lásson el azzal kapcsolatban, hogy hogyan lehet beazonosítani, megakadályozni, és/vagy választ adni az antiszemitizmus megnyilvánulásaira. Ezért az útmutató, az európai antiszemitizmus történelmi és jelenkori ismertetőjegyeinek tudatossá

tétele által, olyan tanároknak kíván segítséget nyújtani, akik szerint a diákoknak többet kellene tanulnia erről a jelenségről.

Az EBESZ elkötelezettsége és tevékenységei az antiszemitizmus elleni küzdelemben

A Európai Biztonsági és Együttműködési szervezet (EBESZ) a világ legnagyobb regionális biztonsági szervezete, melynek 56 állama majdnem az egész világot átöleli, Vancouvertől Vlagyivosztokig. Az EBESZ három területen közelíti meg a biztonság kérdését, végiggondolva azt mind politikai, hadi, gazdasági, környezetvédelmi, mind az emberi jogok és a demokrácia (az úgy nevezett ember személyét érintő biztonság) szempontjaiból. Az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Irodája (ODIHR) Varsóban, Lengyelországban székel, és a résztvevő államokat segíti az emberi biztonság szempontjainak érvényesítésében. A szervezet teljes mértékben tiszteletben tartja az alapvető emberi és szabadságjogokat. A résztvevő országok kötelezettséget vállaltak ezen törvények betartására, és arra, hogy támogatni fogják a demokrácia alapelveit azáltal, hogy építik, erősítik és védelmezik a demokratikus intézményeket, illetve támogatják a toleranciát az EBESZ régió belül. A tolerancia és a diszkrimináció ellenesség értelmében az ODIHR olyan jelenségekre helyezi a hangsúlyt, mint a gyűlöletből elkövetett bűncselekmények, rasszizmus, idegengyűlölet, antiszemitizmus, muzulmánok elleni intolerancia és kirekesztés, illetve vallási és hitbeli meggyőződésre vonatkozó szabadságjogok.

2000 óta az EBESZ 56 országa különböző nyilatkozatokon keresztül lépett fel az antiszemitizmus megerősödése ellen, felismerve azt, hogy az antiszemitizmusnak új formái és kifejező eszközei jelentek meg, és hogy mindez fenyegetést jelent a demokráciára, a civilizált világ értékeire, és az EBESZ területén belüli biztonságra. A 2004-ben kiadott Berlieni Nyilatkozatban a résztvevő országok elkötelezték magukat arra, hogy „az antiszemitizmus elleni küzdelemhez megfelelő módú, oktatási programokat kezdeményeznek, és elősegítik a holokauszt tragédiájára való megemlékezést, ill. az arról, megfelelő módon való oktatást, valamint az etnikai és vallási csoportok iránti tiszteletet”.

A résztvevő államok támogatása céljából az ODIHR egy összefoglaló elemzést készített arról, hogy a holokauszt és az antiszemitizmus milyen szinten jelenik meg az oktatásban, egyben értékelve is a már létező oktatási programokat a régió belül.¹ A 2005-ben Cordobában, Spanyolországban megrendezett EBESZ konferenciát követően, amit „Az antiszemitizmus és az intolerancia egyéb formái” címmel tartottak, a téma szakértői 12 résztvevő országból gyűltek össze a jeruzsálemi Yad Vashem Intézetben, hogy irányelveket dolgozzanak ki közösen. Az irányelveket tartalmazó dokumentumot „Holokauszt emléknapi előkészítés: javaslatok tanárok számára”² címmel adták közre, és ma már 13 nyelven érhető el. Ennek, a pedagógusok számára írt útmutatónak az ötlete azon a konferencián is megfogalmazódott, amit a kanadai Winnipegben tartottak az Asper Alapítvány támogatásával. Ezenfelül az ODIHR, az Anne Frank Ház és országos szakértők közösen oktatási anyagokat fejlesztettek ki az antiszemitizmus témájában hét résztvevő ország számára³, amit majd további országok követnek. Az elkészült anyagokat használó pedagógusok további információk gyűjtéséhez ezen útmutatót is felhasználhatják.

¹ *Education on the Holocaust and on Anti-Semitism: An Overview and Analysis of Educational Approaches (A holokauszt és az antiszemitizmus az oktatásban: módszertani áttekintés és elemzés)* (Varsó: EBESZ/ODIHR, 2006), <http://osce.org/odihr/item_11_18712.html>

² *Holocaust education and remembrance (Holokauszt emléknapi előkészítés: javaslatok tanárok számára)*, EBESZ/ODIHR és Yad Vashem, 2006 január, <<http://www.osce.org/odihr/20104.html>>.

³ Az oktatási anyagok a következő honlapon találhatóak: <http://www.osce.org/odihr/item_11_23875.html>.

A Yad Vashem munkája az antiszemitizmus elleni küzdelemben

A Yad Vashem Intézetet, a Holokauszt Mártírjainak és Hőseinek Emlékhatóságát 1953-ban alapította az izraeli parlament. A Yad Vashem, mint név, Ézsaiás könyve 56. fejezetének 5. verséből származik: „Adok nekik házamban és falaimon belül helyet, ...örök nevet adok nekik ('hely és név', azaz 'yad vashem'), amely soha el nem vész.”

Kezdetektől fogva az intézet feladatai közé tartozik a zsidónép történelmének dokumentálása a holokauszt idején, a hat millió áldozat emlékének és történetének a megőrzése, a holokauszt hagyatékának átadása a következő generációk számára a levéltáron, a könyvtáron, az iskolán, a múzeumokon és a Világ Igazainak elismerésén keresztül, akik az életük kockáztatása árán mentettek zsidókat a háború idején.

A Yad Vashem Intézet jelentős hangsúlyt fektet arra, hogy a fiatal generációkat a holokausztról oktassa. Jobban mint valaha, a mai fiatalok intenzív érdeklődést mutatnak személyes történelmük és identitásuk iránt. A Yad Vashem Intézet a múlt, a jelen és a jövő közötti párbeszédet támogatja azzal a céllal, hogy látogatóit így ösztönözze egy, az egész emberiség számára jobb jövő építésére.

A Yad Vashem Intézet rendszeresen szervez tudományos konferenciákat a különböző korok antiszemita megnyilvánulásairól, és tanár-képző szemináriumokat tart minden évben, ahol a jelenkori antiszemitizmus is hangsúlyt kap. Ezenkívül számos, az antiszemitizmussal kapcsolatos oktatási anyag és óravázlat, illetve a közel-keleti konfliktussal, az antiszemitizmussal, és a holokauszttal kapcsolatban feltett gyakori kérdésekkel foglalkozó anyag érhető el a: www.yadvasem.org című honlapon.

2. Hogyan kezeljük az antiszemitizmust az iskolában

Az iskolában az antiszemitizmussal lehet spontán módon foglalkozni, amit akár egy konkrét antiszemita megnyilvánulás is kiválthat az osztályban, az iskolában, vagy akár egy nagyobb közösségben. Egy másik lehetőség, ha a tanterv, megelőzés céljából, előre tartalmazza a témát. Mindkét esetben az antiszemitizmusra adott tanári válasz multidiszciplináris legyen, mivel a téma több tantárgyon keresztül is megközelíthető, mint például polgári ismeretek, irodalom, művészetek, történelem, stb. A tanárok dönthetnek amellet, hogy egy egész kurzust ennek a témának szentelnek, vagy ha ezt a tanmenet, vagy az idő nem teszi lehetővé, akkor legalább egy jól előkészített tanórát. Igazából nem a körülményeken van a hangsúly, hanem azon, hogy a témát megfelelő körültekintéssel kezeljék.

A pedagógiai módszereknek olyan oktatási eszközöket kell ötvözniük, amelyekkel nem csak a holokausztról adunk át ismereteket, hanem felhívjuk a diákok figyelmét az antiszemitizmusra is. A holokausztról való oktatás sok országban a hivatalos tanterv része, ami kifejezi ezen országoknak azt az elkötelezettségét, hogy megőrizzék ennek a tragédiának az emlékét, ami azóta az egész emberiség, de különösen Európa kollektív emlékének részévé vált; és tanítsanak is erről. A holokauszt oktatása rávezeti a diákokat, hogy az áldozatok szemszögéből vizsgálják az antiszemitizmust, hogy felismerjék az egyén felelősségét, a hatalom kihasználását és felhívja a figyelmüket az antiszemitizmus lehetséges következményeire. Bátorítja a tanulókat, hogy emeljék fel szavukat a demokrácia mellett és győzzék le a közönyt olyan helyzetekben, amikor zsidókat vagy másokat diszkriminálnak.⁴

⁴ Lásd a "Tanároknak és szakértőknek: oktatási irányelvek" c. részt, a Holokauszt Oktatást, Emlékezést és

Ezzel együtt azonban a holokausztoktatással nem lehet az antiszemitizmusnak elejét venni, mivel nem is erre hivatott. Az antiszemitizmus és a holokauszt ismerete nem zárják ki egymást, párhuzamosan is jelen lehetnek. A jelenkori antiszemitizmus gyakran olyan, 1945 után kibontakozó események mentén bukkan fel (mint például a közel-keleti konfliktus, vagy a holokauszttal kapcsolatos viták), melyeket természetüktől fogva nem is lehet a holokauszt oktatásán belül tárgyalni, hanem külön témakört alkotnak. Mivel néhány tanár egyáltalán nem tanít a holokausztról, mert fél, hogy antiszemita előítéletekkel és holokauszttagadással találkozik diákjai között, az antiszemitizmus jelenségének tudatosítása és az erről való vita egyenesen eszköz lehet a holokauszt hatékony oktatásához. A holokauszt és az antiszemitizmus két olyan téma, amit össze lehet, sőt össze is kell kapcsolni, de az egyikről való tanítás nem helyettesítheti a másikat.

Habár az antiszemitizmus példaként is felhozható a rasszizmus és diszkrimináció tárgyalásakor egy osztályban, a diákoknak érdekes és fontos lehet felismerni, hogy az antiszemitizmus gyakran együtt jár a zsidók teljeskörű, társadalmi befogadásával úgy Európában, mint Észak-Amerikában; vagyis ennek megnyilvánulásai nem hasonlítanak a kirekesztés klasszikus példáihoz. Ezenfelül, a rasszista ideológiák csak részben felelősek az antiszemitizmusért. Bár végig a történelemben elsősorban rasszista előítéletben és politikában öltött formát a zsidók iránti gyűlölet, e mellett abban is megmutatkozott, hogy ellenséges vallási érzéseket szült a zsidósággal szemben, ami a kulturális tradíció részévé vált. Politikai vonatkozásban ugyan úgy megjelent ez a viszonyulás, ellenséges indulatokat kovácsolva a zsidó nemzet ellen, amelyet Izrael állama képvisel. Ha kulturaközi kontextusban akarunk az antiszemitizmusról tanítani, nem biztos, hogy sikerül tisztáznunk az antiszemitizmus egyik fő jellemzőjét; hogy ez egy olyan jelenség, melyhez egyáltalán nem fontos a zsidóság jelenléte – innen van a kifejezés, „antiszemitizmus zsidók nélkül”.

Továbbá, a mai antiszemitizmus az emberi jogok tárgyalásán belül is megközelíthető. Bár ez egy sikeres módja lehet, hogy a hallgatókban erősítsük a tisztelet, a megértés és az egyenlőség értékeit, a diákoknak érdemes megmutatni azokat a konkrét történelmi összefüggéseket, társadalmi és kulturális folyamatokat is, amelyek kapcsolatban állnak az antiszemitizmussal.

Nyilvánvalóan, sok megközelítési terület létezik, melyek kiindulási pontként szolgálhatnak, hogy tudatosítsuk az antiszemitizmus jelenlétét. Azt azonban sosem szabad elfelejteni, hogy az antiszemitizmus egy nagyon összetett, többdimenziós jelenség, és emiatt az oktatásban is többféle megközelítési módszert kell kidolgoznunk.

3. Pedagógiai megközelítés

Ennek az útmutatónak a célja az, hogy két módon is segítse a tanárokat:

- Felvázolja azt, hogy milyen eredményei lehetnek annak, ha az antiszemitizmus kérdésével osztálytermi kereteken belül foglalkozunk;
- Segítséget és háttér információt ad azzal kapcsolatosan, hogy hogyan lehet felismerni és reagálni bizonyos antiszemita sztereotípiákra és/vagy antiszemita megnyilvánulásokra egyéb formáira.

3.1. Általános célok és eredmények

Nem szabad előzetesen azt feltételezni, hogy a diákok tisztában vannak az antiszemitizmus létezésével. Azonban joguk van erről tudni és tanulni. Valószínűleg lesznek olyan diákok, akik már tapasztalták ennek a jelenségnek a megnyilvánulásait valamilyen módon, és így van alapvető fogalmuk arról, hogy mik az antiszemitizmus jellemzői, mások viszont azt fogják gondolni, hogy ez a jelenség a holokausztot követően megszűnt létezni. Néhány esetben a tanárok azzal a nehéz feladattal néznek szembe, hogy fel kell világosítaniuk tanítványaikat, mit is jelent a jelenkori antiszemitizmus, hogy milyen megnyilvánulási formái vannak, és hogy ez az egész világra kiterjedő probléma. Az antiszemitizmusról szóló oktatás elsősorban azt a célt szolgálhatja, hogy tudatosítja a jelenség létezését.

Egy további célja lehet, hogy aktívan megelőzze és lereagálja az antiszemitizmust. A tanárok, amellet, hogy a zsidó történelemmel, kultúrával, és az antiszemitizmus történetével kapcsolatban tudást adnak át diákjaiknak, arra is lehetőséget biztosíthatnak, hogy a diákok bizonyos értékeket és gondolkozásmódot elsajátítsanak. Olyan készségekre tegyenek szert, melyek által kritikusan tudják megközelíteni, és aktívan ellene is tudnak állni az antiszemita megnyilvánulásoknak, és az előítélet más formáinak.

Mind ezek figyelembe vételével az antiszemitizmusról szóló oktatás tegye képessé a diákokat arra, hogy:

- Felismerjék és elutasítsák mindazokat az antiszemita sztereotípiákat és gondolkozásmódokat, melyek a nyelvezetben, a médiában, a társadalomban, a kultúrában és szélsőséges ideológiákban gyökereznek. Ennek következtében sokkal kisebb lesz annak az esélye, hogy a diákok antiszemita nézeteket fogadjanak el, amikor ilyenekkel találkoznak;
- Megtanulják azt, hogy mások véleménye eltérő, de ugyanolyan értékes lehet. Így a tanulók arra lesznek motiválva, hogy pozitív elemekre épülő identitást építsenek ki, és ne negatív, antiszemita sztereotípiákon keresztül határozzák meg saját magukat.
- Megértsék azt, hogy minden emberrel egyénileg és egyenlően kell bánni, ami hozzájárul ahhoz, hogy az emberek toleránsabbak legyenek, és értékeljék a közöttük fennálló különbözőségeket a saját iskolai közösségükön belül is.

Néha az antiszemitizmus iskolai megnyilvánulásai lehetőséget adnak arra, hogy a problémával osztálytermi kereteken belül foglalkozzunk. Ilyen esetekben, ha az antiszemitizmus megjelenésére úgy reagálunk, hogy az elgondolkoztassa a diákokat, akkor biztosíthatjuk azt, hogy:

- A tanulóknak legyen lehetőségük aktívan részt venni egy társadalmi problémában, ne maradjanak kívülállóak, közömbösek, vagy passzívak; ezen keresztül fontos, a társadalmi életben hasznos képességeket fejleszthetnek ki.
- Tanárok és diákok is szembesülhessenek saját előítéleteikkel, és a tanulási folyamat közben megváltoztathassák azokat;
- A tanárok felfedezzék azokat a súlyos problémákat, melyek az antiszemitizmust generálják a diákok között.

Továbbá, az antiszemitizmussal való foglalkozás iskolai kereteken belül néhány olyan célkitűzést is magába foglalhat, melyek képessé tehetik mind a tanárt, mind a diákokat arra, hogy:

- Felismerjék, hogy a júdaizmus egy a vallások közül, Izrael pedig egy

- demokratikus ország; megértsék azt, hogy a zsidóság milyen szerepet töltött be a történelemben, és mivel járultak hozzá az európai és más kultúrákhoz;
- Elfogadják a népek közötti különbségeket, és elismerjék ezek egyenlőségét, azaz az egész emberiséget. Az emberi jogoknak és egyenjogúságnak az előmozdítása segíti a diákokat abban, hogy felismerjék és tiszteljék az emberek közötti különbségeket;
  - Tudatosítsák azt, hogy az antiszemitizmus a társadalom többségének a problémája, nem pedig magáé a kisebbségé, és hogy felismerjék az antiszemitizmusnak a társadalomra és saját magukra gyakorolt negatív hatását;
  - Bátorítsuk a diákokat arra, hogy megkérdőjelezzék a világ túl egyszerű értelmezését, mint például az abszolút jó és rossz címkéket a világ eseményeivel kapcsolatban; kritikai megközelítéssel gondolkozzanak;
  - Belátást nyerjenek abba, hogyan működik az előítélet, a bűnbakkeresés, az összeesküvés elméletek és a kirekesztés mechanizmusa;
  - Hogy tudjanak azonosulni a kisebbségek helyzetével, akiket diszkriminálnak és megbélyegeznek;
  - Megtanuljanak ellenállni a diszkriminációnak és sértő előítéleteknek, és ráébredjenek személyes felelősségükre, mint demokratikus és pluralista társadalmakban élő állampolgárok.

3.2. Módszertani alapelvek és stratégiák

A célok elérése érdekében számos kihívással kell szembenézni. Először is, a tanárok és oktatók gyakran elkötelezettek, hogy elítéljék az antiszemita nézeteket, az antiszemita sztereotípiákat, és az intolerancia és diszkrimináció egyéb kifejezéseit. Ugyanakkor komolyan kell venniük azokat a diákokat, akik ilyen nézetekhez ragaszkodnak, vagy ezeket fejezik ki. Más szóval, a tanároknak úgy kell ellenállniuk ezeknek a nézeteknek, hogy közben a diákokat elérjék. Komoly kihívást jelent az is, hogy amíg a tanárok kifejezik elkötelezettségüket az emberi jogokkal kapcsolatosan, mint például a vallásszabadság, szólásszabadság, de az ezekkel való visszaélést ellenzik a rasszista és antiszemita elvek hangoztatásakor. Ezenfelül a tanároknak egy átfogó képet kell adniuk az antiszemitizmus történetéről, a zsidóellenes sztereotípiákról úgy, hogy ezzel együtt azt is kifejezik, mennyire fontos elutasítani ezt a mély gyökerekkel rendelkező gyűlöletet. Ugyanakkor meg kell győzniük diákjaikat arról is, hogy mindezek tanítása nem dogmatikus, sokkal inkább interaktív, érdekes és magával ragadó. A szempont tehát az, hogy a diákok úgy kapjanak objektív, átfogó képet az antiszemitizmus hosszú történetéről, a téma összetettségéről, és az antiszemitizmus különböző megnyilvánulási formáiról, hogy közben az ne kebelezzék be őket.

A következő javaslatok olyan tanároknak szólnak, akik szeretnék az antiszemitizmus kérdésével foglalkozni, tudatosítani a diákokban ennek létezését, és megfelelően reagálni az iskolában előforduló antiszemita megnyilvánulásokra.

- **Teremtsünk elfogadó légkört**

A tanároknak és a diákoknak befogadó légkört kell teremteniük, amelyben mindenki úgy érzi, bátran beszélhet az érzékeny kérdésekről. Olyan alapszabályokat kell lefektetni, melyek mentén őszinte vita tud kialakulni a tisztelet légkörében. A tanároknak tisztában kell lenniük az osztályban lévő hierarchiával, és tudniuk kell minden diákot bevonni a beszélgetésbe. A tanulókkal meg kell ismertetni a kételkedő szemlélet pozitívumait. Ha fent említett szabályok alapján pozitív légkör alakul ki az osztályban, a tanárok megérthetik, miért foglalnak állást bizonyos diákok az

antiszemita nézetek mellett, és miért fogadják el annak sztereotípiáit; hiszen a félelem, a frusztráció és a negatív élmények nyitottá tehetnek embereket ezeknek az ideológiáknak az olcsó megoldásai iránt.

- **Legyünk türelmesek**

A tanároknak hagyniuk kell, hogy bizonyos folyamatok lépésről lépésre alakuljanak ki. Ennek egyik módja az lehet, hogy kevésbé összetett témával kezdjenek, azaz olyan kiindulási pontot adjanak, melyhez a diákok többsége könnyen tud kötődni, vagy szimpatikus nekik. Tanácsos erre a témára többször visszautálni más, kapcsolódó kérdések tárgyalásakor. Türelem szükséges ahhoz is, hogy megtaláljuk a megfelelő megközelítési módot a különböző korosztályokhoz, és saját szintjüknek megfelelő információmennyiséget osszunk meg velük.

- **Legyünk világosak és következetesek**

A tanároknak felkészültnek kell lenniük arra, hogy az antiszemitizmus megnyilvánulásait kezeljék az osztályteremben, mivel csendben maradásuk azt a benyomást keltené, hogy az előítélet elnézhető, vagy nem méltó arra, hogy odafigyeljünk rá. A reakció módja és stratégiája a helyzethez igazodva különböző lehet, de azt mindenképpen egyértelművé kell tenni a diákok számára, hogy az antiszemitizmussal kapcsolatban zéró toleranciát képviselünk. A nyíltság és egyértelműség a diákok és családjaik felé kritikus lehet ebből a szempontból.

- **Kerüljük a prédikációkat**

A prédikáció nem hatékony módszer arra, hogy az előítéletes gondolkozásmódot megváltoztassuk; valójában pont az ellenkező hatást váltja ki. Éppen ezért az oktatóknak lehetőséget kell biztosítaniuk, hogy diákjaik a konfliktust feloldják, a problémát megvitassák, csoportokban dolgozzanak és kritikusan gondolkozzanak. Így végül, az interaktív, diákokat bevonó tanítási stratégiák biztosítani fogják azt, hogy ezt a nehéz témát a diákok ne kerüljék, hanem inkább egy olyan területté váljon számukra, amivel többen talán elmélyülten és hosszabb ideig fognak foglalkozni.

- **Ne felejtsük, hogy az egyénektől függ a különbség**

Minden embernek van szabad választása, éppen ezért felelős azért amit tesz. Erről szóló illusztrációinkat választhatjuk a történelemből, vagy a mai társadalmi életből. A diákok így megérthetik és megtanulhatják azt, hogy felelősek saját cselekedeteikért, és felmérhetik döntéseik következményeit. Ennek keretében az is kiderülhet, hogy milyen pozitív hatással van egy közösségre az, ha az egyének részt vesznek polgári összefogásokban, és társadalmi szinten is felelősséget vállalnak.

- **Legyünk realisták**

Annak ellenére, hogy a tanárok célja az, hogy mindig megelőzzék, illetve reagáljanak az antiszemita megnyilvánulásokra, vannak természetesen bizonyos korlátok. Fontos, hogy legyenek céljaink, de az oktatás által nyújtott lehetőségeket és korlátokat reálisan kell felmérni. Természetesen, egy tanár a maga korlátolt forrásaival és idejével nem lesz képes egyedül az antiszemitizmus kérdését megoldani.

- **Bátorítsuk az önvizsgálatot**

Tanároknak is és diákoknak is el kell azon gondolkozniuk, hogy milyen képük van a zsidókról, és hogy ezt a képet nem befolyásolták-e előítéletek. Ha zsidó diákok is vannak az osztályban, akkor az ő megközelítésükre is érzékenynek kell lennünk. Mint

ahogy mindenfajta előítélettel kapcsolatban, úgy ez esetben is a tanítási folyamat során figyelembe kell venni, hogy személyes élményeket és jellemvonásokat nem szabad általánosítani és egy teljes csoportra kivetíteni.

- **Használjuk a személyes példákat**

Tanárok alkalmat adhatnak a diákoknak arra, hogy megosszák saját élettapasztalataikat. Az osztályterem lehet az a hely, ahol a különbözőségeket értékelik, és a diákok élményei nem triviálisak vagy hiteltelenek. Sok tanuló könnyebben kezd el beszélni az antiszemitizmusról, ha lehetősége van arra, hogy a saját, diszkriminációval vagy összetett identitással kapcsolatos élményén keresztül közelítse meg azt. Ugyan akkor fontos, hogy megtanuljanak elvonatkoztatni saját élményeiktől, és hogy általánosítások helyett meglássák a különbségeket.

- **A kritikai szemlélet kialakítása**

Az előítélettel szembeni küzdelemben fontos, hogy ismerjük a különböző szemléletmódokat. Például, ha egy olyan zsidó ember írásával foglalkozunk, aki megtapasztalta az antiszemitizmust, ez jobban megvilágítja és erősebb empátiát fog kiépíteni az iránt, hogy milyen az, amikor valakit különböző antiszemita megnyilvánulásokkal diszkriminálnak, vagy megsértenek. A különböző megközelítés képek tanulmányozásakor is nagyon fontos. Érdeemes a tanulóknak kiemelni, hogy bizonyos képek kifejezetten antiszemita szempontból ábrázolják a zsidókat. Például, meg lehet kérni a diákokat arra, hogy elemezzék, milyen motivációk vezérelték a fénykép készítőjét.

- **Kerüljük a zsidók áldozati szerepben való feltüntetését**

A zsidókról nem szabad áldozatokként gondolkoznunk. Sokkal inkább úgy, hogy ők is ugyanolyan individuumok, mint bárki más, akiknek megvan a saját életük, személyiségük, és identitásuk is többféle elemből tevődik össze.

- **A zsidó lét sokszínűségét hangsúlyozzuk**

Az antiszemitizmus eszközei a sztereotipizálás, általánosítás, és valótlan dolgok állítása. Annak érdekében, hogy ellensúlyozni tudjuk ezeket a torzításokat, hasznos, ha diákok bepillantást nyernek a zsidó lét sokszínűségébe. A zsidó identitásnak többféle megközelítése van mind a történelemben, mind a mai társadalomban, csakúgy, mint a fiatalok körében.

- **Keressünk kapcsolatot az iskola és tágabb környezete között**

Tanácsos szülőket, vagy más családtagokat, sőt tágabb környezetből is bevonni embereket a tanulási folyamatba, mivel egy olyan kontextust (pozitívát és negatívát egyaránt) tudnak biztosítani, melyben a diákok több motivációt kapnak. Ideális esetben eredménye az lehet, hogy egy bővebb hálózat kezd kiépülni a tolerancia védelmében.⁵

- **Igényeljük segítséget, ha szükséges**

Érdeemes felvenni a kapcsolatot az iskolai vezetéssel, a szülőkkel, a rendőrséggel, vagy még szélesebb körrel, amennyiben erőszakos cselekményre, vagy bántalmazásra kerülne sor.

---

⁵ „A helyi demokrácia fejlesztése a jobboldali szélsőségekkel szemben: kelet-németországi bevált gyakorlatok”, 23. sz. információs szórólap, a UNITED a Kultúrákőzi Fellépésért szervezet honlapja, <<http://www.unitedagainstracism.org/pages/info23.htm>>.

3.3. Bevált gyakorlatok

Annak ellenére, hogy ma már az iskolákban számos jól bevált oktatási gyakorlat és projekt létezik a holokauszt témakörében,⁶ olyan anyagok, melyek az antiszemitizmus oktatásának módszereiről, különösen a jelenkori antiszemitizmus tudatosításáról szólnának, kevés van.⁷

Azok a tanárok, akik feladatokkal, projektekkal és csoportmunkákkal látják el diákjaikat a jelenkori antiszemitizmus témakörében, nemcsak a rasszista jellegű antiszemitizmusra kell, hogy koncentrálnak, hanem azokra a kifinomult, gyakran öntudatlan megjelenési formákra is, melyeket generációk hagyományoztak egymásra. A következő példák hasznosak lehetnek ebből a szempontból:

- Sok falon horogkeresztek és antiszemita szlogenek találhatóak. Vannak olyan kezdeményezések, hogy diákok csoportjai antiszemita graffitiktól tisztítják meg a környezetüket;
- Sok utca még ma is ismert antiszemitákról van elnevezve. Ez például lehet egy történelem projekt kiindulópontja is, amiben a diákoknak lehetőségük nyílik arra, hogy kritikai megközelítéssel vizsgálják a helyi történelmet. Diákok megkérdezhetik a helyi hatóságok vezetőit, miért nem változtatták meg ezeket az utcaneveket. Mi több, a diákok kutatómunkát végezhetnek olyan zsidó lakosokkal kapcsolatosan, akik jelentősen hozzájárultak a helyi élet felvirágoztatásához, így azt is javasolhatják, hogy a kérdéses utcák inkább ezekről az emberekről legyenek elnevezve;
- A diákok az Interneten is végezhetnek kutatómunkát, amely manapság egyik fő forrása lett az antiszemita propagandának. A kutatás célja az lehet, hogy találjanak olyan szervezeteket és intézményeket, amelyek aktívan küzdenek az antiszemitizmus ellen, és támogatják a toleranciát. Ennek másik változata lehet, amikor híres zenészeket és/vagy színészeket keresnek, akik elkötelezetten harcolnak az előítélet és intolerancia ellen;
- Haladó diákokat magasabb szintű feladatokkal is fel lehet rázni, például, találják meg azokat a pszichológiai, szociológiai és filozófiai elméleteket, melyek az antiszemitizmus jelenségére adnak választ, vagy nézzék meg, a történetírásban milyen ellentmondások jelennek meg a témával kapcsolatban;
- Egy másik projekt lehet az is, hogy a diákok emléket állítsanak az antiszemitizmus áldozatainak, például egy emléktáblát azoknak a gyerekeknek, akiket abból az iskolából deportáltak, vagy az antiszemitizmus helyi áldozatainak emlékére, akár a holokauszt előttről, vagy azt követően;
- Vitákat és műhelyfoglalkozásokat lehet szervezni diákok számára, hogy megerősödjön bennük az antiszemitizmus elleni érvanyag;
- A zsidó temetők felkeresése szinten lehetőséget ad a diákoknak, hogy jobban kötődjenek saját lakóhelyük zsidó örökségéhez. Több ilyen temető lett megszenteltelenítve, vagy vált elhagyatottá. A helyreállításukban való segédkezés értékes feladat és kihívás lehet;
- Csere projektek zsidó és/vagy izraeli diákokkal többek között azt a célt is szolgálhatja, hogy sztereotípiákat romboljon le;
- A helyi zsidó közösséggel való kapcsolatfelvétel és találkozások jó lehetőséget

⁶ Lásd például, a „Holokauszt emléknapi előkészítése” c. dokumentumot, op. cit., 3. megjegyzés; „Tanároknak és szakértőknek: oktatási irányelvek”, op. cit., 5. megjegyzés.

⁷ Lásd az ODIHR antiszemitizmus ellenes oktatási anyagait, op. cit., 4. megjegyzés.

biztosíthatnak arra, hogy a diákok többet megtudjanak a zsidó kultúráról, hagyományokról és a közösség tevékenységeiről.

Oktatók számára sok segítséget nyújtanak azok a források és eszközök, amelyeket országos és nemzetközi hálózatok, tanári egyesületek, a témára szakosodott intézmények és nemzetközi szervezetek hoztak létre (lásd például a 2. sz. mellékletben található felsorolást). Az ODIHR Toleranciát Támogató és Diszkrimináció Ellenes Információs Rendszere a jól bevált gyakorlatok hasznos gyűjteményét tartalmazza (<http://tandis.odihr.pl>).

3. 4. Identitás és kontextus

Azoknak a tanároknak, akik iskolai szinten foglalkoznak az antiszemitizmussal, látniuk kell az összefüggést az antiszemitizmus és a kollektív identitástudat formái között, sőt azt is, hogy az antiszemitizmus megjelenési formáit és megnyilvánulásait hogyan alakítják a különböző háterek.

Identitástudat és antiszemitizmus

Sok országban az egy osztályba járó gyerekek nagyon különböző etnikai, kulturális, és vallási háttérből származnak. Ennek fényében érthető az, hogy a gyerekek nem mindig azonos történelmi narratívák, hagyományok és értékek alapján gondolkoznak. Sokkal inkább, különböző kollektív identitások kerülnek egymással kölcsönhatásba. Másrészt vannak olyan országok, vagy osztálytermek, ahol a diákok összetétele sokkal homogénebb, és a multikultúra elvont fogalomnak számít. Ugyanakkor mindkét esetben a kollektív identitás egyfajta biztonságérzetet és stabilitást kölcsönöz az egyéneknek, különösen válságok és változások idején.

Fontos, hogy a diákok ismerjék saját kultúrájukat. Ez igazából azt jelenti, hogy a diákoknak fel kell ismerniük azt, hogy ők is, mint mindenki más, egy bizonyos kulturális háttérrel rendelkeznek. A felismerés segíthet nekik abban, hogy megértsék, hogy az ő kultúrájuk sem monolitikus, hanem változó, és legfőképpen egy a sok közül. A tanulók szembesülnek vele, hogy szemléletmódjukra saját kultúrájuk milyen erőteljes befolyással bír, és éppen ezért fontos elismerni más perspektívák létjogosultságát is. A cél nem az, hogy leromboljunk minden fajta tradíciót és megváltoztassuk az emberek kollektív identitását, hanem az, hogy megtaláljuk az egyensúlyt az egyéni és kollektív identitás között, és ez által elkerüljük a kirekesztést. A tanárok tudnak abban segíteni, hogy rámutatnak, a kollektív identitás nem szolgálhat önbizalomhiány, vagy gyenge egyéni identitástudat kompenzálására, mert ez negatív következményekkel jár. Ehelyett, a diákoknak meg kell tanulniuk, hogy hogyan tudják saját egyediségüket kifejezni és autonómiájukat megőrizni, miközben kreatív módon érintkeznek az őket körülvevő kultúrával/kultúrákkal.

A kollektív identitás különböző formái, mint például a vallás, vagy a nemzetiség, és az antiszemitizmus közötti kapcsolat gyakorlati módon magyarázható. Az antiszemitizmusnak egyértelműen szerepe van a társadalmi csoportok szerveződésében. Mindig is használták arra, és ez ma is így van, hogy egyesítsen egy csoportot, és meghatározza annak mozgásterét. Más szóval, az antiszemitizmus az összetartozás érzését alakítja ki egy csoporton belül a „mi” fogalmának létrehozásával úgy, hogy azt „zsidókkal” szemben definiálja. Ezen felül, az antiszemitizmus abban is mindig eszköz volt, hogy emberek identitását tartalommal töltsen meg. Ahelyett, hogy pozitív tulajdonságokra épülne bizonyos emberek, csoportok identitása, elsősorban az jellemezi őket, hogy ki vagy mi „ellenében” léteznek.

Az antiszemitizmus és a kollektív identitás történelmi vonatkozásban is kapcsolódnak egymáshoz. A modern antiszemitizmus nem véletlenül a XIX. században jelent meg, amikor a nemzetállamok kialakulásának folyamata zajlott, meghatározva saját politikai és kulturális identitástudatukat. Ebben az időben az antiszemitizmus azokból a vitákból nőtte ki magát, hogy ténylegesen mi és kik alkotják a nemzetet. Sőt, bűnbakkeresésben is testet öltött ez a nézet, ha a nemzet bajainak okait kellett megtalálni. Például, Németországban a zsidókat hibáztatták amiatt, hogy az ország elveszítette az első világháborút.

Különböző hátterek és kontextusok

A különböző kihívásokat különböző módon kell kezelni különböző kontextusokban:

- Néhány helyen az antiszemitizmus főleg anticionizmusként jelenik meg, ami a zsidó állam létezését ellenzi, így ennek fő eleme a közel-keleti konfliktus. Ebben a kontextusban, a tanároknak azt kellene a diákoknak megmutatni, hogy hogyan lehet a konfliktus fölé emelkedni, a helyett, hogy a probléma csak reprodukálódjon az osztálytermen belül. Azon túl, hogy a diákokkal megismertetjük azokat a lényeges összetevőket, melyek a közel-keleti konfliktust meghatározzák, vitát is lehet kezdeményezni arról, hogy hogyan lehet megkülönböztetni ebben az esetben az építő kritikát az antiszemitizmustól.
- Másol viszont, történelmi okokból, az antiszemitizmus másodlagos formái a meghatározóbbak. Megneheztelnek a zsidókra a holokauszttal és a kárpótlással kapcsolatos vitákban betöltött szerepükért. Ezek a gondolatok gyakran párosulnak anticionista sérelmekkel is, vagyis a közel-keleti eseményeket úgy festik le, hogy azzal megtagadják a holokauszt emlékezetének létjogosultságát. A tanároknak lehetőséget kell biztosítani a diákok számára, hogy építő jelleggel kifejezzék érzelmeiket a holokauszttal és a közel-keleti konfliktussal kapcsolatban, a helyett, hogy antiszemita indulatok csatornáivá váljanak. A legideálisabb az, ha a két téma külön kerül megvitatásra;
- Bizonyos helyeken a folyamatos, és gyakran semmilyen ellenállásba nem ütköző nacionalista ideológiák is az antiszemitizmust erősítik. Ezekben az esetekben az antiszemitizmus egyik generációról a másikra száll, illetve párosul egy kirekesztő, kritikát nem tűrő nemzeti történelmi narratívával és misztikus hittel. Ezeket mindenképp érdemes felülvizsgálni. Első lépésként a tanár felhozhat példaként olyan országot, amely kritikai módon szembenézett történelmével, vagy ráébresztheti diákjait arra, hogy az antiszemitizmus egy globális probléma. Ez növelheti a hajlandóságot a diákokban arra, hogy a témával kapcsolatos vitákban, bár a saját nemzeti kontextusukból eredő megközelítéssel, de kritikai szemléletmóddal vegyenek részt.
- A tanároknak meg kell találniuk a módját, hogy hogyan kapcsolódhatnak diákjaik multikulturális háttéréhez. Emberjogi nyilatkozatok vagy a nemzeti alkotmány kiindulási pontként szolgálhatnak ehhez, egyben közös nevezőt is teremthetnek. Egyik módja annak, hogy hogyan lehet kapcsolódni különböző kultúrákhoz és kisebbségekhez az, hogy a különböző kontextusokra több példát is megvizsgálunk. Miközben létező sztereotípiákat vagy konfliktusokat hasonlítunk össze, kereshetünk történelmi példákat a békés egymás mellett való élésre és kifejezetten jó kapcsolatra keresztények, muzulmánok és zsidók között. Erre a X. századbeli, spanyolországi Cordoba és Toledo városai klasszikus példák, ahol zsidók, keresztények és muzulmánok éltek egymás mellett, megosztva egymással gondolataikat, sőt egymás könyveit is

lefordították, beleértve a Biblia és a Korán arab, latin és héber fordításait. Ma pedig sok országban a különböző vallási meggyőződésű csoportok közötti kapcsolat jó példája annak, hogy milyen pozitív hatása lehet az ilyen jellegű szemléletnek.

Miközben erőfeszítéseket teszünk arra, hogy az antiszemitizmus ellen küzdjünk az oktatás terén, figyelemmel kell lennünk az adott ország és a diákok egyedi jellegzetességeire, és amennyire lehet igazodni is kell ezekhez. Ilyen tényezők például a sajtóságotörténelmi és kulturális háttér, az antiszemitizmus legjellemzőbb típusai az országban, stb. Ezzel együtt, miközben figyelembe vesszük ezeket a különbségeket, rá kell vezetni a diákokat arra, hogy a saját hozott kultúrájukat más kultúrákkal összevetve konstruktív módon értelmezzék az eltéréseket.

A következő kérdések segítségül lehetnek a tanároknak az antiszemitizmussal kapcsolatos óravázlatok elkészítésében:

- Kik is pontosan a diákok? Mi a vallási, szociális, kulturális és politikai háttérük?
- Van-e előképzettségük az emberi jogokkal, toleranciával, és/vagy a holokauszttal kapcsolatosan?
- Vannak-e antiszemita megnyilvánulások az adott osztályban? Ha igen, mihez kapcsolódnak? Lehetséges-e, hogy a diákok rendszeresen szem- és fültanúi antiszemita megnyilvánulásoknak akár a médiában, saját családjukban, valamilyen más társadalmi körben, vagy fiatalok között?
- Milyen fajta diszkrimináció és előítélet létezik a csoporton belül?
- Milyen tapasztalatokat szereztek az intoleranciával kapcsolatosan?
- Volt-e lehetőségük a diákoknak arra, hogy valaha is személyes kapcsolatba kerüljenek zsidókkal?

Azok a tanárok, akik tisztában vannak e tényezők szerepével, könnyebben tudnak reagálni a különböző kontextusokban felmerülő konkrét kihívásokra.

4. Az antiszemitizmus típusai: tanácsok tanárok számára

Az antiszemitizmussal való küzdelem akkor tűnik a leghatékonyabbnak, ha a tanárok jól képzettek a zsidó történelemben és az antiszemitizmus témakörében. Nem szabad elfelejteni azt sem, hogy az antiszemita kifejezések és sztereotípiák használata gyakran nem tudatos, és kifinomult, burkolt formában jelenik meg. A következő rész bevezetőként szolgálhat a napjainkban leggyakrabban előforduló antiszemita megnyilvánulások tárgyalásához, és segítséget ad abban is, hogy hogyan lehet ezekre reagálni. A háttér információkhoz gyakorlati példák kapcsolódnak, és ötletek arra nézve, hogy hogyan reagáljunk egy konkrét sztereotípiára. A háttér információ viszont nem töltheti be az óravázlat, vagy az oktatási anyag szerepét.

4.1. Antiszemita sztereotípiák

A legtöbb antiszemita sztereotípiát megfosztja a zsidókat emberi méltóságuktól, és úgy ábrázolja őket, mint akik nagyon „mások”, sőt veszélyesek, alsóbbrendűek vagy gonoszok, és általában diszkriminációval, kirekesztéssel és üldözéssel hozhatóak kapcsolatba. Még a pozitív sztereotípiák is általában elrejtik az egyént és annak karaktervonásait. Könnyebb és talán kényelmesebb is azt feltételezni, hogy egy csoporton belül mindenki hasonló

tulajdonságokkal rendelkeznek, mint felismerni azt, hogy a csoportot egyedi tulajdonságokkal rendelkező egyének alkotják. Ha vannak is hasonlóságok, azok az azonos történelmi háttérből származnak, ezért sokkal inkább esetlegesek, mint örökletesek, természetesek, vagy rendeltetésszerűek. Néhány ember jóindulatúan használ sztereotípiákat antiszemita motívumok nélkül, inkább romantikus érzelmektől fűtve éleszt újjá bizonyos képeket. Erre egyik példa a „Hegedűs a háztetőn” és a „kelet-európai zsidó”. Ugyanakkor fontos megérteni, hogy az antiszemita propaganda, aminek egyik erőssége a sztereotípiák létrehozása és megerősítése, még ilyen képeket is zsidók számára sértő kontextusba tehet. Néhány ember számára, még a látszólag ártalmatlan képek is a több száz éves általánosítás és megalázó imidzsek emlékének teljes arzenálját hívja elő.

Ahhoz, hogy a diákok autonóm egyénekké váljanak, akik sikeresen és építő módon viszonyulnak a körülöttük zajló, egyre összetettebb eseményekhez, fontos, hogy már fiatal korban megtanulják beazonosítani és elutasítani bármely csoporttal kapcsolatban a sztereotípiákat. A tanárok bátoríthatják is tanulóikat arra, hogy próbálják megérteni azt, hogy az emberek mitől különbözőek, és ne fogadjanak el leegyszerűsített, instant válaszokat. Ha a fiatalok megtanulják észrevenni és értékelni az őket körülvevő sokszínűséget, akkor magabiztosan vállalni és méltányolni fogják azokat a tényezőket és tulajdonságokat is, melyek az egyediséget létrehozzák. Ez szintén egy kívánatos oktatási eredmény lehet.

Pedagógiai megközelítés

Ha egy kifejezetten antiszemita sztereotípiát bukkan fel egy osztálytermi beszélgetés során, fontos, hogy először a sztereotípiák használatáról beszéljünk általánosságban, és csak azután térjünk rá az éppen említett sztereotípiára és annak történelmi hátterére. Az is lényeges, hogy a tanárok felismerjék, hogy nekik maguknak milyen képük van a zsidókról, és hogy ők hogyan alkalmaznak sztereotípiákat. Általában, a sztereotípiáknak az értelmezése, és a használatukról való beszélgetés pozitívabb hatást vált ki annál, mintha csak az ellentétéseinknek adunk hangot. A beszélgetések során világossá kell válnia a tények és vélemények közötti különbségeknek. Kétféle sztereotípiát létezik: az egyik teljesen a fantázia szüleménye, ilyen például a zsidók világméretű összeesküvéséről szőtt elmélet, vagy az a feltevés, hogy teljes kontrollt gyakorolnak a pénzügyi világ és a média fölött; a másik túláltalánosítja, vagy eltorzítja a valóság egy bizonyos elemét. Ez utóbbi esetben, ha világosan el tudjuk magyarázni azt, hogy milyen torzításokra épült a sztereotípiát, sikeresek lehetünk annak lebontásában. Például, ha sok zsidó származású kiválóság van egy adott szakmában, ez nem jelenti automatikusan azt, hogy az a szakterület zsidók irányítása alatt áll. Sőt, ez még azt sem jelenti, hogy a zsidók természetesen születnek, vagy nem születnek bizonyos szakmákra. Semmilyen szakmára nem igaz, hogy különbség lenne a zsidó és nem zsidó képviselői között.

A sztereotípiákat szembesítjük az identitás más megközelítéseivel

A tanárok ezt kezdhetik azzal, hogy megkérlik diákjaikat, gondolkozzanak el azon, hogy milyen tényezők határozzák meg az ő egyéni identitásukat. Amikor erre kérjük a tanulókat, tudatosíthatjuk bennük bizonyos dolgok fontosságát, úgy mint nem, vallás, kultúra, nyelv, szexuális orientáció, és származás, de tartalmazhatja a hobbit, érdeklődési köröket, ideálokat, és más, kevésbé meghatározó dolgokat is. Így a diákok megérthetik azt, hogy minden embernek eltérő, és több rétegű identitása van, és senki nem akarja, hogy ezt egyetlen dologra egyszerűsítsék le. Természetesen identitásunkat erősen befolyásolja az a környezet, amiben felnövünk, de az egyén aktívan dönthet is arról, hogy minek és hogyan határozza meg magát. Az a tény, hogy az egyénnek van választása identitásának meghatározásában, fontos elem kell, hogy legyen, az erről szóló beszélgetésben. Ha a diákok megértik az identitás

fogalmát és jelentőségét, ez segíteni fog nekik az elfogadás és kirekesztés mechanizmusának felismerésében is – vagyis, amikor aszerint csoportosítják az embereket, hogy „ők” és „mi”.

Mutassuk be a zsidóság sokféleségét

Mutassuk meg, hogy a zsidó emberek a kulturális, vallási és politikai spektrum igen széles skáláján helyezkednek el. Multikulturálisak, különböző etnikai csoportokból származnak, többnyelvűek, eltérő az életstílusuk és a véleményük, csak úgy, mint a protestánsoknak, katolikusoknak, muzulmánoknak, vagy bármely más valláshoz tartozó csoportoknak. Különböző országokban élnek, és nem egyformák külső jegyeikben sem. A tanulóknak meg kell érteniük, hogy a zsidó emberek ugyan olyan egyének, mint mások, és annak is kell őket tekinteni. A zsidók közötti kapcsolat nem valami misztikán alapszik, csupán ugyanahhoz a valláshoz tartoznak, ugyanazok a kulturális tradícióik, hasonlóak a történelmi tapasztalataik, és az antiszemita támadások célpontjában állnak. Iskolai osztályokban példaként fel lehet hozni a zsidó fiatalok mindennapjait: európai csapatokban futballoznak, barátokkal buliznak, az izraeliek pedig élvezik a Tel Aviv-i strandot. A zsidó kultúráról és történelemről szóló órákon van arra lehetőség, hogy olyan zsidó írókról, művészekről és tudósokról tanítsunk, akikkel azért is hasznos foglalkozni, mert életpályájukon keresztül világosan lehet látni, hogy mennyire nem lehet őket sztereotípiákkal azonosítani. Életrajzuk nagyszerűen mutatja be a saját maguk által meghatározott és a tulajdonított identitás ellentmondását, komplexitását. Érdekes még olyan zsidó származású emberek után kutatni, akiknek jelentős szerepük volt az adott nemzet történelmének vagy jelenének alakításában. Vitassuk meg életpályájukat, és azt, hogyan nyilatkoztak az antiszemitizmusról. Az általánosítás és sztereotipizálás értelmetlenné válik konkrét személyek élettörténetének tükrében.

A antiszemitizmus nem tudatos formája

Segítsük diákjainkat abban, hogy felismerjék azt is, amikor nem szándékosan ugyan, de antiszemita kifejezéseket használnak, vagy zsidókat antiszemita szemszögből értékelnek. Már ennek tetten érése is megoldhatja a problémát, és ráveheti a diákot, hogy a jövőben jobban figyeljen oda erre. Az pedagógusnak bölcsen kell megválasztania azt az alkalmat és időpontot, amikor egyénileg, vagy az egész csoporttal meg lehet vitatni a problémát. Ha zsidó diákok is jelen vannak, még érzékenyebbnek kell lennünk arra, hogy pontosan mit vitatunk meg a beszélgetések során.

A nem előforduló sztereotípiákkal ne foglalkozunk

A tanárok lehetőleg ne térjenek ki olyan sztereotípiákra, amiket a diákok nem említenek meg. Mivel a képek sokáig megmaradnak az ember fejében, veszélyes lehet, ha új sztereotípiát vezetünk be. Ennek tükrében még inkább körültekintőnek kell lenni akkor, amikor antiszemita képek elemzése zajlik. Ha valaki ezekkel a képekkel dolgozik, akkor tanácsos azokat nagyon óvatosan kiválasztani, és utána olyan mélységben megtárgyalni, hogy a diákok képesek legyenek felismerni és kritikusan értékelni az antiszemita jegyeket.

Vigyázzunk a képek használatával

Vannak iskolai tankönyvek, melyek reprodukálják az antiszemita képeket. Ezeket a példákat kritikusan meg lehet beszélni a diákokkal. Általában érdemes a képeket ezzel a mentalitással megközelíteni, és körültekintően használni őket, amikor a holokausztról, vagy az antiszemitizmusról tanítunk. A képet mindig helyezzük megfelelő kontextusba, nem feledve azt, hogy önmagukban nem a valóságot jelenítik meg, mert általában minden kép elkészítése mögött valamilyen motiváció áll. Ahogy ez az osztályban is kiderülhet: ugyanazt a képet a diákok különböző módon értelmezhetik.

4. 2. Összeesküvés elméletek

Az összeesküvés elméletek leegyszerűsített magyarázatot adnak a komplex valóságra úgy, hogy a tényeknek nagy részét tagadják, ragaszkodva saját belső logikájukhoz. Azok az emberek, akik ezekhez az elméletekhez ragaszkodnak, gyakran azért teszik, mert így olyan tiszteletet tudnak kivívni maguknak, amit más módon nem tudnának megszerezni. Bizonyos összeesküvés elméletek szerint a zsidók titokban különböző társadalmi területeket irányítanak, és azokat saját érdeküknek, nem pedig a közjó érdekének megfelelően mozgatják. Ily módon ártalmas tevékenységeikkel bomlasztják a társadalmat. A zsidók bűnbakként jelennek meg a nehézségek idején, és őket lehet hibáztatni akkor, amikor rosszul állnak a dolgok.

A történelem folyamán látható, hogy az összeesküvés elméletek rendkívül flexibilisek. Európában a zsidókat már a középkorban bűnbaknakkiáltották ki, elsősorban a pestis miatt vádolták őket. Közel-Keleten viszont ezek az elméletek csak a XIX. században jelentek meg, az imperializmus kontextusában. Az úgynevezett „Sion bölcseinek jegyzőkönyve”, egy hosszú iromány, ami egy állítólagos zsidó találkozóóról számol be, ahol arról tanácskoznak, hogy hogyan szerezzék meg a világhatalmat. Ez a dokumentum a XIX. és XX. században az oroszországi pogromok kontextusában vált a leginkább meghatározóvá. A „Jegyzőkönyv” azóta már az egész világon elterjedt, és számos nyelvre lefordították. Ma az Internet játssza az egyik főszerepet az ilyen fajta teóriák terjesztésében.

Az összeesküvés elméletek az antiszemitizmus központi részét képezik, és ez az egyik oka annak, hogy az antiszemitizmus különbözik a diszkrimináció más formáitól. Más kisebbségektől eltérően, a zsidókat gyakran egy hatalommal bíró, befolyásos csoportnak látják, akik ráadásul különböző, jelentős társadalmakba be is integrálódtak. Pontosan ezek az elképzelések szolgálják az alapot az összeesküvés elméletekhez. Eredetileg, az összeesküvés elméletek a jobboldali ideológiák tartozékai voltak, amiket az újabb generációk is átvettek, de ugyan ezt a gondolkodást megtalálhatjuk a szélsőséges baloldali körökben is. Ezenkívül ez az elképzelés beágyazódott bizonyos vallási fundamentalista ideológiákba is. Bizonyos esetekben az antiszemita összeesküvés elméleteket az aktuális fő politikai irányvonal is használja ürügyként az ország problémáinak magyarázatára, mivel bűnbakot találni egy kényelmes megoldás; vagy csak egy közös ellenséget kreál a zsidókból, akikkel szembe lehet helyezkedni.

Az összeesküvés elméletekkel kapcsolatban azért nem szabad hallgatni, mert sajnálatos módon nem csak azoknak árt, akiket vádolnak velük, hanem azokra is negatív hatással van, akik hisznek bennük. Az összeesküvés elméletek az elidegenedés érzéséből táplálkoznak, és kihangsúlyozzák az egyén elerőtlenedését. Leegyszerűsített válaszaival azt a hatást váltják ki, már nem is keressük a komplex kérdésekre a választ. Nagyon sok összeesküvés elméletben ott rejlik az ismeretlentől és a hatalmastól való félelem, a nagy dolgok megragadására való képtelenség, és az abból fakadó bizonytalanság, hogy vannak dolgok, melyek fölött nem tudunk kontrollt gyakorolni. Az összeesküvés elméletek pszichológiai stratégiaként is értelmezhetőek, melynek segítségével az értelmet meghaladó, rémisztő realitás fölött hatalmat lehet venni, és kifejezési eszköz is arra, hogy ezt a mindet elborító szorongást levezessük. Ezeket a frusztrációkat, félelmeket és szükségeket komolyan kell venni. A tanároknak birtokában kell lennie olyan eszközöknek, melyek segítségével más utat tudnak mutatni diákjaiknak ahhoz, hogy a valós élet bonyolult kérdéseiben eligazodhassanak.

Pedagógiai megközelítés

Az antiszemita összeesküvés elméletek azt sugallják, hogy valakik vádolásával képesek átfogó magyarázatokat adni. Ezenkívül az ilyen elméletek általában a következő elemeket is tartalmazzák:

- A zsidók a társadalomra veszélyes elemként vannak feltüntetve;
- A zsidók titkos és gonosz módszereket alkalmaznak;
- A zsidókat, mint idegen testet ("a másik") jeleníti meg, akik azért küzdenek, hogy befolyást gyakorolhassanak és kárt okozzanak;
- A zsidók lojalitása ahhoz az országhoz, ahol laknak, és a más vallású emberekhez kérdéses.

Nagyon fontos a diákokat megismertetni és érzékennyé tenni őket az összeesküvés elméletek különleges logikájára, mert így megérthetik, hogy soha nem szabad leegyszerűsített gondolatmenetre épülő, fekete-fehér világméretű magukévá tenni. Az is cél, hogy a diákok önbizalma megerősödjön, és képesek legyenek arra, hogy a frusztráció és a tehetetlenség érzéseit kezelni tudják. Legyenek tudatában saját autonómiájuknak, és tudják magukat függetleníteni a külső kontrolltól.

Keressük meg, és nevezzük meg az okokat

Ha a diákok valamilyen összeesküvés elméletről kezdenek el beszélni, a tanárnak megfelelően kell reagálnia. Hasznos kideríteni az épp említett elmélet háttérét és forrását, és megtudni, a diák miért fogalmazta meg azt. Vannak tanárok, akik nem szeretnek szópárbajba elegyedni a diákokkal, ugyanis az összeesküvés elméletek egyik jellemzője, hogy nem könnyű megcáfolni őket. Minél elképesztőbb egy elmélet, annál inkább sugallja azt, hogy egy nagyon titkos összeesküvésről van szó. Ezért a beszélgetésnek inkább azt kell megcéloznia, hogy felfedje az elmélet mögöttes logikáját, és megtalálja a választ arra, hogy az összeesküvés elméletek miért annyira vonzóak. Adjunk útmutatást arra nézve, hogy milyen más stratégiákat érdemes választani a körülöttünk lévő világ megértéséhez. Gyakran a misztikumhoz való vonzalom az érdeklődés mozgatórugója, ezért a tanároknak fel kell ajánlaniuk más módját annak, hogy ezt a fajta igényt a tanulók ártalmatlan módon elégíthessék ki.

A médiában való jártasság

Antiszemita tartalmú propaganda videók és információk megtalálhatóak az Interneten, karikatúrákon, képeken; a média pedig nagy szerepet játszik az összeesküvés elméletek terjesztésében. Ezért fontos, hogy a diákok médiában való jártasságot szerezzenek, és képesek legyenek megfelelő módszerekkel az információkat feldolgozni és értelmezni, többek között a szélsőséges állításokat és összeesküvés elméleteket beazonosítani és el is utasítani. A diákok kritériumokat állíthatnak fel azzal kapcsolatban, hogy mely információkat fogadják el megbízhatónak, és miért. Ez nem jelenti azt, hogy bizonyos média csatornákat tiltani kellene, hanem inkább azt, hogy ezeket az eszközöket, mint például az Internetet, hasznos célokra használják, és kritikai módon közelítsék meg. Természetesen ugyan ez vonatkozik az antiszemitizmus oktatására is.

Ésszerű megközelítés és aktív részvétel

Amikor egy diák felhoz egy összeesküvés elméletet, például az aktuális politikával kapcsolatban, a tanárok működjenek úgy együtt, hogy ezeket a nehéz kérdéseket vagy a polgári ismeretek, vagy a politikatudomány óráinak kontextusában válaszolják meg. A diákoknak adjunk lehetőséget arra, hogy a világban zajló folyamatokat kritikai szemlélettel értelmezzék, és megértsék ezen folyamatoknak a mindennapi életükre gyakorolt hatását. A pedagógusnak ajánlatos azzal a félelemmel is foglalkozni, ami az összeesküvés elméletek

magyarázatai mögött rejlik, és segíteni a diákokat abban, hogy reálisan szemléljék a világot. Megfelelő információk birtokában a diákok a társadalom aktív polgáraivá válhatnak. Mindezt figyelembe véve javasolt, hogy maguk a tanárok is megfelelő szakirányú képzésben részesüljenek.

4.3. Antiszemizmus és anticionizmus

Az antiszemizmus munkadefiníciója, ami az 1. sz. mellékletben található, segítséget nyújt az anticionizmus meghatározásában is, és támpontot ad, hogy azt meg tudjukkülönböztetni az Izraellel szembeni kritikától.

Az anticionizmusnak számos megnyilvánulása van, de mindegyikben közös elem, hogy Izrael államához vagy antiszemita előítéllettel, vagy zsidóellenes viszonyulással áll hozzá. Az izraeli politika kritizálását nem szabad sem anticionizmusnak, sem antiszemizmusnak tekinteni, ha ennek a kritikának a stílusa és a mögötte lévő motiváció nem különbözik bármely más ország irányában kifejezett kritikától.

Az anticionizmus kifejeződik Izrael államának, mint zsidó államnak a létezése iránti ellenszenvben. Ez a nézet tagadja azt, hogy a zsidó népnek joga van egy saját, önálló országot alapítani. Ha ezt a jogot más nemzettel kapcsolatban nem kérdőjelezi meg, akkor az érvelésben antiszemita motiváció játszik közre. *„Végül is, legalábbis elméletben, lehet valaki anticionista anélkül, hogy antiszemita lenne, de csak akkor, ha egyben azt is állítja, hogy minden nemzeti mozgalom gonosz, és minden nemzetállamot el kellene törölni”*, mondja Yehuda Bauer professzor, a holokauszt és az antiszemizmus témájának egyik vezető szakértője. *„De ha valaki azt mondja, hogy a Fidzsi-szigeteken élőknek joguk van a függetlenséghez, ugyanúgy a malájoknak és bolíviaiaknak is, de a zsidóknak nincs ehhez joguk, akkor ez a személy zsidóellenes, és mivel a zsidókat nemzeti okokból emelte ki, ezért antiszemita is, sőt erős a gyanúja annak, hogy a rasszizmus is fennáll nála.”*⁸ Más szóval, mivel a cionizmus céljai és fogalmai nem különböznek más nemzeti mozgalmak céljaitól, melyekben szintén megjelenik az önrendelkezéshez való jog, így nehéz megmagyarázni, hogy miért pont a cionista nacionalizmus lett a kritikák célpontja, és miért a cionizmust támadják, és nem a nacionalizmust általában.

Az anticionizmus más formái nem közvetlenül Izrael létezését támadják, hanem azokat az állítólagos motívumokat, melyek megalakulásához vezettek. A hidegháború alatt a kommunista világban például a cionizmust az imperializmus és gyarmatosítás egyik erőteljes formájának tekintették. Tették mindezt annak ellenére, hogy a cionizmus soha nem jelentette egy másik ország gazdasági kizsákmányolását. Sokkal inkább, a cionizmus egy válasz volt arra nézve, hogy az európai antiszemizmus, mint ahogy ez be is igazolódott, valóságos fenyegetést jelentett a zsidókra, és Palesztina biztonságosabb helynek tűnt, azaz egy hazának a zsidók számára.

Izraelben, mint minden más országban, a kisebbségeknek gyakran intoleranciával és diszkriminációval kell szembenézniük. Izraelt többször vádolták már azzal, hogy diszkriminálja nem zsidó állampolgárait. Ezek a kritikák természetesen átlépnek egy határt, amikor Izraelt rasszista országnak állítják be, összehasonlítva és párhuzamot vonva a Harmadik Birodalommal és/vagy a dél-afrikai apartheid rezsimmal. Ezek az elméletek

---

⁸ Yehuda Bauer, „Problems of Contemporary Antisemitism” („A jelenkori antiszemizmus problémái”), 2003, <http://humwww.uscsc.edu/JewishStudies/docs/YBauerLecture.pdf>.

alapvető történelmi különbségeket hagynak figyelmen kívül. Amíg az említett rezsimek intézményesítették a rasszizmust, és faji felsőbbrendűségen alapultak, Izrael, habár egyértelműen vállalja azt, hogy a zsidóság érdekeit szolgálja, egy demokratikus állam, ahol sok különböző háttérből és országból származó ember megtalálta otthonát. Olyan témákat, mint az intolerancia és diszkrimináció nyíltan meg lehet itt vitatni; és ezt szigorúan mindig meg is tették.

Pedagógiai megközelítés

Az egyik oka, hogy miért fontos pedagógusként reagálni az anticionizmusra az, hogy ez által differenciált, árnyalt gondolkodásra taníthatjuk diákjainkat. Tanítványainknak fontos megérteni, hogy nem minden zsidó kötődik Izraelhez, még akkor sem, ha Izrael úgy határozza meg magát, mint zsidó állam. Az egyén hovatartozása mindig saját magától az egyéntől függ. Másodsorban fontos különbséget tenni az izraeli kormány jelenlegi politikája, a kortárs izraeli társadalom, a cionista mozgalom gyökerei és azon történelmi események között, melyek Izrael Állam alapításához vezettek.

Az empátia kiépítése

Az antiszemitizmus miatt sok zsidó él félelemben. Még akkor is, ha a többségi társadalom nem úgy látja a jelenkori antiszemitizmust, mint ami komolyan veszélyeztethetné az európai zsidóság létét, a kisebbség szemszögéből nézve ez máshogy tűnhet. Meg kell próbálnunk az ő gondolkodásukat is megértenünk, de a nélkül, hogy a zsidókat áldozati szerepben tüntetnénk fel. Érthető módon sok zsidó nagyobb biztonságban érzi magát egy zsidó államban, ahol nem egy fenyegetett, kisebbségi létben kell élnie. Az egyik pedagógiai megközelítés ez esetben az lehet, ha az osztály közösen elemez egy olyan szöveget, melyet egy holokauszt túlélő, vagy egy üldözést szenvedett egyén írt. Ez alapján próbáljuk közösen megbeszélni, a diákok is úgy érzik-e, hogy ezek a személyek nagyobb biztonságban érezhetik magukat egy zsidó államban. Továbbá azért, hogy ellensúlyozzuk azt, a cionizmusról alkotott hamis képet, miszerint az egy imperialista mozgalom, ismertessük meg az osztály diákjaival azokat az érdekes történelmi, vallási és kulturális okokat, melyek miatt a zsidók annyira erősen kötődnek Izraelhez.

Történelmi megközelítés

A tanároknak érdemes megbeszélni diákjaikkal azt, hogy a cionista mozgalom hogyan és miért alakult ki. A legjobb módszer, ha ezt a különböző nemzetiségi mozgalmak és a modern antiszemitizmus kontextusában vizsgáljuk. Hogy jól megvilágítsuk a jelenséget, el kell magyaráznunk a cionista mozgalom komplexitását a XIX., a XX., és nem kevésbé a XXI. században. A cionizmus megközelítése is számos, eltérő irányzatban öltött formát, a szocialista cionizmustól kezdve egészen a vallásos cionizmus több típusáig. A második világháború előtt a kulturális cionizmus például úgy próbálta felpozícionálni az európai zsidó kultúrát, hogy nem tűzte ki céljának egy zsidó állam létrehozását. Voltak, akik úgy határozták meg a cionizmust, mint nemzeti felszabadító mozgalom, melyet, többek között, a XIX. századi lengyel nemzeti mozgalom inspirált. Mások meghatározásukat arra a meddő asszimilációs kísérletre építették, melyet az európai zsidóság a XIX. század második felében, majd azt követően élt át.

Hasznos lehet különböző életrajzokat is tanulmányozni azért, hogy megértsük, a zsidóknak mennyire különböző identitásuk lehet. Az egyik példa, akit érdemes kiemelni, Gershom Scholem (1897-1982) német származású zsidó, aki Palesztinába emigrált, majd később híres tudós lett belőle. Míg Gershom (eredetileg Gerhard) cionista lett, három testvére különböző utakat választott. Werner a kommunista párt képviselője volt a Reichstagban az 1920-as évek második felében, és 1940-ben a buchenwaldi koncentrációs táborban halt meg.

Erich a liberális párthoz tartozott és az asszimilált német zsidóság fő irányvonalát képviselte. A legidősebb testvér, Reinhold, ezzel szemben német nacionalista volt. Egy másik példa Oroszország, ahol a zsidóság eltérő módon reagált a XIX. századi pogromokra. Voltak, akik a legkézenfekvőbb megoldást az emigrációban és az Egyesült Államokbeli diszpóra életben látták, míg mások a cionizmus és/vagy a szocializmus felé fordultak, akár Oroszországban maradtak, akár keresték az utat Palesztina felé. Ezzel egy időben sok orosz zsidó a kommunizmussal azonosult, és igen erős kritikával illette a cionizmust, mint minden más, burzsuáznak vélt nemzetiségi mozgalmat. Az előző példák tanulmányozása felkeltheti a diákok érdeklődését és segíthet megérteni azt, hogy a múlt eseményei során a zsidók sokszor teljesen eltérő módon határozták meg saját identitásukat, és elsősorban az antiszemita bélyeg az, ami ezzel a sokszínűséggel ellentétben egyetlen címkével, a „zsidóval” akarja ellátni ezeket az embereket attól függetlenül, hogy ők hogyan határozzák meg magukat.

Továbbá, ha a tanulók elég ismerettel rendelkeznek a holokausztról, megvitathatjuk velük a különböző zsidó álláspontokat is, ahogyan az államalapítás kérdéséhez viszonyultak a holokauszt után. Olyan témákat érdemes itt tárgyalni, mint például a cionizmuson belüli különböző irányzatok, azok hatása az izraeli társadalomra, kihangsúlyozva azt a tényt is, hogy mind a szocializmus, mind egy diszkrimináció-mentes társadalom létrehozásának a vágya fontos szerepet játszott több cionista csoport tevékenységében, miközben az ultra-ortodox irányzatnak egy kis szelete elutasította a cionizmust. Mindezen tényezőknek a megbeszélése nagy valószínűség szerint elmozdítja a diákokat a téves általánosításoktól és rossz alapokon való összehasonlításoktól.

4.4 A közel-keleti konfliktus és az antiszemitizmus

Minden esetben, amikor a közel-keleti feszültség megerősödik, antiszemita incidensek ütnek fel a fejüket Európában, Észak-Amerikában és a világ más részein, ami arra enged következtetni, hogy a két jelenség szoros összefüggésben áll egymással. Ez a kapcsolat gyakran ahhoz az elképzeléshez vezet, hogy a zsidókat és/vagy Izraelt terheli a felelősség az antiszemitizmus miatt, és amennyiben a Közel-Keleten sikerülne tartós békét létrehozni, az antiszemitizmussal sem lenne többet probléma. A történelem ezzel szemben azt igazolja, hogy ez az elképzelés koránt sem reális, hiszen az antiszemitizmus mindig is olyan jelenség volt, melyet a zsidók sohasem voltak képesek pozitívan befolyásolni, hiszen ez valójában a többségi társadalom által hordozott nézet és probléma.

Mégis, a közel-keleti konfliktus kétoldalú elemzése gyakran a palesztin ügy igazolásához, és az izraeli kormány palesztin-ellenes politikájának a kidomborításához vezethet. Sok diák magától értetődően az általuk gyengébbnek ítélt féllel – ez esetben a palesztinokkal fog azonosulni. Az izraeli kormány politikájának kritizálása elfogadható, akár jogos vélemény is lehet, ezt még nem szabad antiszemita megnyilvánulásnak neveznünk, hiszen ilyen jellegű kritikát mind zsidók, mind nem zsidók megfogalmaznak, Izraelben és Izraelen kívül egyaránt. Annak ellenére, hogy a kormány kritizálása legitimitással bír, Izrael tettesteinek a bírálata mégis könnyen átlépheti az antiszemitizmus vékony határvonalát, amennyiben a véleményalkotásban kettős mérce jelenik meg.

A közeli-keleti konfliktus gyakran jelenkori antiszemita lencsén keresztül kerül bemutatásra, és a hagyományos antiszemita imidzsekhez, képekhez kötődik. Másrészt, ami kezdetben az izraeli politika kritikájaként fogalmazódik meg, gyakran összetalálkozik és kölcsönhatásba kerül a több száz éves antiszemita elképzelések és írások teljes arzenáljával, és így fordul a mai Izrael ellen. Ennek a folyamatnak az eredményeként Izrael politikája úgy jelenik meg,

mint imperialista, világhatalomra törekvő irányvonal, mely mások kárára cselekszik, vérszomjas katonákat állít hadba, stb. E mellett az is kimutatható, hogy a középkori Európa keresztény, antijúdaista ábrázolásaihoz hasonló zsidóellenes képek jelennek meg újból az arab világ egyes részein, a média csatornáin keresztül. Még olyan képek is akadnak közöttük, melyek azt sugallják, hogy a zsidók muzulmán gyerekek vérért használják vallási célokra. Ezeknek az ősrégi képeknek az adoptálása, magyarázata, és új kontextusba való behelyezése adja a mai antiszemitizmus erejét.

További problémát jelent az is, hogy sokan elsősorban csak úgy találkoznak a zsidókkal, mint az antiszemitizmus és a holokauszt áldozataival, elszenvedői. Ebből adódóan viszont kialakul egy olyan, tudat alatti elképzelés, hogy a zsidóknak morálisan a többség szintje felett kell állniuk. Ha viszont a zsidókat a holokauszt áldozati szerepkörébe korlátozzuk, amint ez egy elterjedt nézet, ez sehogyan sem egyeztethető össze a zsidó állam háborús, konfliktusokkal teli pozíciójával. Amennyiben a zsidók elsősorban áldozatok, teszik fel a kérdést sokan, hogyan okozhatnak szenvedést a palesztinoknak, vagy a libanoni civileknek? A látszólagos ellentét feloldására, a zsidó áldozati szerepkörnek két fajta értelmezése figyelhető meg. Vannak, akik a holokauszt áldozatait arra utalva hozzák összefüggésbe a konfliktussal, hogy szemükben Izrael politikája megkérdőjelezi az áldozatok, mint például Anne Frank, mint áldozat legitimitását, mintha az auschwitz-i foglyok, vagy más haláltáborok foglyainak áldozati szerepe vitatható lenne. Mások a problémát azzal oldják fel, hogy a nemzetiszocializmus elkövetőit Izraelre vonatkoztatják. Miközben az izraeli politikusokat Hitlerrel teszik egyenlővé, az izraeli katonákat pedig az SS-szel, a nemzetiszocialista rezsim tömeges, iparszerű megsemmisítési módszerei a zsidókkal szemben azonosak az izraeliek bánásmódjával a palesztinok irányában. Az ilyen jellegű azonosítások és párhuzamok, azon kívül, hogy sértőek és történelmileg nem helytállóak, egyáltalán nem segítik elő, hogy a közel-keleti konfliktust jobban megértsük, vagy megoldást találjunk rá. Inkább úgy tekinthetjük ezt a vonalat, mint arra irányuló kísérlet, hogy a közel-keleti konfliktus ürügyeként jóváírja az antiszemitizmust, illetve véget vessen a folyamatos holokauszt-megemlékezésnek, melyhez sok esetben kellemetlen érzetek társulnak.

Mivel a közbeszédben előkelő helyen szerepelnek az Izraellel kapcsolatos viták, valószínű, hogy az osztályban is fel fog merülni ez a téma. Az antiszemitizmus széles megnyilvánulási skáláján általában az anticionizmus a legkevésbé tetten érhető forma, hiszen csak nagyon keskeny, és sokszor nem egyértelmű határ választja el az antiszemita anticionizmust az Izrael ellenes kritikától. Ennek ellenére kimutatták, hogy az anticionizmus több európai országban is hatással bír a zsidó közösségekre és gyerekekre; az Izraellel szembeni neheztelést kivetítik minden zsidóra. Amit úgy határoznak meg, mint az izraeli politika miatti bosszú, gyakran erőszakos formában érinti a zsidó egyéneket és közösségi szervezeteket világszerte. A zsidókat, saját identitás képüktől függetlenül, még mindig sokan úgy azonosítják, mint Izraelhez tartozó személyeket. Ennek ellenére egyértelműen le kell szögeznünk, hogy sem a politikai feszültségek, sem az izraeli kormány vagy hadsereg tevékenysége nem adhat legitimitást az antiszemitizmus, vagy erőszakos cselekmények számára, bárki ellen irányuljanak is azok, akár zsidók vagy nem zsidók, izraeliek vagy nem, akár egyetértenek Izrael Állam politikájával, akár ellenzik azt. Ezen szempontok egyike sem játszhat szerepet a fizikai sérthetlenséghez való jog kérdésében, mely minden embernek alapvető joga.

Pedagógiai megközelítés

Tekintettel a téma érzékenységre, a tanár a lehető legnagyobb objektivitással mutassa be az alapvető történelmi tényeket, nem felejtve, hogy milyen kontextusban jelennek meg az antiszemita képzetek.

Igény szerint beszéljünk erről a témáról

A téma kiemelkedő fontossága miatt adjunk lehetőséget a diákoknak, hogy alaposabban megismerkedjenek a közel-keleti konfliktus jellegével, különösen annak történelmével. Ha sikerül az információkat elfogulatlan és helytálló módon, kellő mélységgel átadnunk, ezzel sokak gondolkozását terelhetjük jó irányba, és felfegyverezhetjük a fiatalokat az antiszemita érvek ellen. Minél jobban megértik a diákok a konfliktus bonyolultságát, sajátos jellegét, a történelmi körülményeket, valamint az érzékeny pontokat mindkét fél részéről, annál inkább ellenállóvá válnak a csúsztatott párhuzamokkal, és a leegyszerűsített következtetésekkel szemben. A helyett, hogy felerősítjük a gyűlöletet, beszéljünk a tanulóknak a békés együttélésért tett erőfeszítésekről, ezek képviselőiről, ismertessük meg velük jobban a békefolyamatot. Ezzel egy időben a tanárnak hangsúlyoznia kell, hogy a közel-keleti konfliktus semmiképpen nem állítható párhuzamba a holokauszttal. A holokauszt nem egy német-zsidó konfliktus volt, hanem az antiszemitizmus terméke.

Ismerjük be, hogy nehéz megoldást találni

Az antiszemitizmus gyors megoldást kínál az összetett problémákra. Fontos felismernünk és elfogadnunk, hogy vannak olyan kérdések, melyekre továbbra sem találjuk a választ, és olyan ellentmondásos pontok, melyeket nem tudunk feloldani. Politikusok, béke aktivisták, különböző szakértők próbálkoztak már, hogy megoldást találjanak a közel-keleti konfliktusra, de csak részben, vagy átmenetileg sikerült nekik. Értelemszerűen nem lenne realista elvárás, hogy az osztályterem keretein belül megoldjuk a problémát. Célravezetőbb, ha a tanár meggyőzi a diákokat, fogadják el az esetleges ellentmondásokat, megoldhatatlan problémákat és társadalmi viszonyokat.

Hívjuk fel a figyelmet a konfliktus antiszemita megközelítésére, és reagáljunk is rá

A tanárok tudatosítsák diákjaikban, hogy sokszor antiszemita közbeszéd és médiatudósítások tanúi lehetnek a közel-keleti konfliktussal kapcsolatban. A tanulók méltányolni fogják, ha lehetőséget kapnak rá, hogy pártatlanul, őszintén beszélgethessenek a témáról. Hogy ez megvalósulhasson, érdemes rávilágítani a kettős mérce alkalmazásának problémájára.

- Milyen formában jelenik meg a kettős mérce használata, és mivel magyarázhatjuk ezt?
- A diákok szerint ez elfogadható, vagy hasznos megközelítés-e, ha jobban meg akarjuk érteni a konfliktust?

Amennyiben a tanulók már rendelkeznek alapismeretekkel a különböző összeesküvés elméletekről és antiszemita sztereotípiákról, ezen ismeretekre építve leplezhetjük le az Izraellel kapcsolatos antiszemita közbeszéd mibenlétét. A leghatásosabb módszer, ha a tanulók maguk találják meg az antiszemita elemeket, majd elfogulatlan álláspont alapján ők maguk tesznek különbséget a jogos és alaptalan kritikák között.

Ellensúlyozzuk a torz ábrázolásokat

Annak ellenére, hogy a médiában bőséges tudósítás jelenik meg a közel-keleti konfliktusról, ezek sokszor egyáltalán nem nyújtanak háttér információkat. Egyes riportok torz képet festenek Izraelről, és figyelmen kívül hagyják azt, hogy az izraeli egy sokszínű, demokratikus társadalom. Amikor csak alkalom adódik, a tanárnak meg kell próbálnia ellensúlyoznia ezeket a torz képeket. Esetleg adhatunk a diákoknak kutatómunkát azzal kapcsolatban, hogy milyen különböző politikai pártok és vélemények léteznek Izraelben. Ennek eredményeként a diákok beláthatják, az izraeli társadalom nem egy osztatlan egység, ezért nem fedi a valóságot, ha általánosítva beszélünk „az izraeliekről”. Abban az esetben, ha a diákok kontextus nélkül

közelítenék meg az izraeli politikát, a tanár megpróbálhatja megismertetni velük azokat a félelmeket, melyek árnyékában az izraeliek élnek. Empátiát építhet ki például, ha rámutatunk annak kontextusára, mit jelent sok izraeli számára az öngyilkos merényletek fenyegetésében létezni. A konfliktus megértéséhez arra a tényre is fel kell hívnunk a figyelmet, hogy a térségben több ország is ellenséges hangot üt meg Izraellel szemben, aminek szintén a zsidókról alkotott sztereotipikus gondolkodás az alapja. Ez nagymértékben befolyásolja, hogy milyen az általános politikai közbeszéd, a politikai elit és a vezető rétegek viszonyulása az ország felé. Egy másik, hasonlóan torz kép az iszlám és a Nyugat, és/vagy Izrael közé vont kettősség. A diákok általában örömmel fogadják, ha bővíthetik ismereteiket arról, milyen sokfélék lehetnek az országok az Izraelhez való viszonyuk tekintetében. Megmutathatjuk nekik többek között, hogy boszniai és albán muzulmánok, vagy a rodoszi török konzul személyesen védelmeztek zsidó embereket a második világháború idején.⁹

A tanár arra is rávezetheti diákjait, hogy az izraeliek és palesztinok közötti ellentét egy földterület miatti történelmi konfliktus. A kultúra és a vallás csak csatornái a konfliktusnak, de semmiképpen nem a probléma okai.

4.5 Antiszemitizmus és a holokauszt

A holokauszt trivializálása, jelentőségének lekicsinylése, ha nem is azonos a holokauszt tagadásával, legalább annyira sértő dolog. Az a törekvés, hogy a holokausztot más történelmi eseményekhez hasonlítsuk, nagyon bonyolult és összetett jelenség. A holokauszt segíthet abban, hogy mélyebb bepillantást nyerjünk más történelmi események mögé, de semmiképpen nem akkor, ha az összehasonlítás alapjaként szolgáló tényeket elferdítjük. A tényeket általában akkor szokták manipulálni, amikor a holokausztot és a hozzá kapcsolódó képeket nem megemlékezés, vagy mélyebb történelmi feltárás céljából használják, hanem más okokból. Közismert példái ennek, mikor állatjogi aktivisták, vagy abortuszellenes mozgalmak tűzik zászlójukra a „holokauszt” kifejezést azért, hogy több figyelmet kapjanak valóban tiszteletre méltó ügyeik számára. Egy jogtalanak vélt ügyet azonban az európai zsidóság megsemmisítésével párhuzamba állítani nem csak, hogy nem helyénvaló, de a holokauszt trivializálásához is vezethet.

Ha becsmérő módon nyilatkozunk a holokausztról, például elhumorizáljuk, e mögött tudatos antiszemitizmus is állhat, amennyiben a cél az, hogy sértő, megalázó módon beszéljünk a zsidóságról. A holokauszt mind a hagyományos, mind a jelenkori antiszemitizmusban megjelenő motívum. Az egyik példája ennek, amikor a holokausztot beágyazzák az antiszemita összeesküvés elméletekbe, úgy tüntetve fel, mintha az pusztán egy „zsidó ügy” lenne, és a zsidóknak egy eszköz arra, hogy még több pénzt és hatalmat szerezzenek vele. Ebben a kontextusban a legellentmondásosabb elképzelés az, mi szerint a „holokauszt bizniszt” maguk a zsidók irányítják. Ezenkívül az antiszemitizmusnak a legújabb megjelenési formái is gyakran a holokauszttal kapcsolatosak, aköré épülnek. Az Izraelről szóló vitákban rendszeresen felbukkannak a *Soát* idéző hasonlatok és utalások. Mi több, a holokauszttal való szembenézés rendkívül nehéz folyamata sok egyén, intézmény vagy nemzet esetében eredményezett úgynevezett „másodlagos antiszemitizmust”. Ez azt jelenti, hogy az antiszemitizmus nem a holokauszt ellenére, hanem pontosan a miatt jelentkezik. Ennek a fajta

⁹ Norman Greshman fényképész kiállításáról, melynek címe: „BESA: A becsületkódex – muzulmán albánok, akik zsidókat mentettek a holokauszt idején”, a Yad Vashem intézet honlapján található információ az alábbi linken:

<http://www1.yadvashem.org/about_yad/what_new/gershman/temp_index_whats_new_Gershman.html>.

vélekedésnek a háttérben az a neheztelés áll, ami a zsidókra, mint a holokauszt áldozataira irányul. Az EU Emberi Jogok Bizottsága (Fundamental Rights Agency) úgy határozza meg a másodlagos antiszemitizmust, mint „az antiszemitizmus bármely olyan formája, amely abban nyilvánul meg, hogy magát az antiszemitizmust tabuként kezeli. A fogalom elsősorban az Ausztriában és Németországban jellemző antiszemitizmust fedi le, ahol a másodlagos antiszemitizmus általában a nemzeti identitással és a nemzetiszocializmussal kapcsolatos vitákra való reakcióként jelenik meg. Régebbi zsidó sztereotípiákra építve, mint a zsidó hatalom és befolyás a médiában, a tipikus másodlagos antiszemita érvelés szerint a zsidók manipulálják a németeket és osztrákokat azért, hogy büntudatot ébresszenek bennük.”¹⁰

A tanárnak fontos erről a jelenségről is beszélnie az iskolában, elsősorban azért, mert ez a nézet befolyásolhatja a holokauszt megemlékezéseket. Mivel az utolsó túlélők és szemtanúk mára már idős korban vannak, sokan fontosnak érzik, hogy a fiatal generáció ténylegesen elkötelezze magát a holokauszt emlékének megőrzése mellett. Természetesen, a holokauszt trivializálása és jelentőségének leértékelése pontosan ezzel a törekvéssel áll szemben. Ez magában hordozza annak a veszélyét is, hogy aláaknázza azt a jelenleg is zajló szembenézési folyamatot, melynek során kritikai megközelítéssel dolgozzák fel egyének, szervezetek és nemzetek a történelmi múltjukat, és amely folyamatnak köszönhetően a holokauszt a kollektív európai és emberi emlékezet részévé válhatott. Sok diák örömmel veszi a lehetőséget, ha külföldi társaikkal együtt, közösen léphetnek fel ennek a folyamatnak a támogatásáért.

Pedagógiai megközelítés

A legjobb módja, hogy ellene álljunk a holokauszt trivializálásának és lekicsinylésének, ha a holokauszt oktatás területén megpróbáljuk a maximumot elérni. Olvasmányokat, tanulmányokat, gondolkoztató, vagy fogalmazási feladatokat úgy adjunk ki a diákoknak, hogy azok számukra, a tanulás élményét tekintve kielégítőek legyenek. Ebben a kontextusban nagyon fontos, hogy a holokauszt tudatosan úgy jelenjen meg, mint az európai emlékezet része, mint vízválasztó a világtörténelemben, mint olyan esemény, amely „alapjaiban rázta meg az emberi civilizációt”.¹¹ A másodlagos antiszemitizmussal úgy szállhatunk sikeresen szembe, ha felhívjuk a figyelmet a különböző nemzetközi kezdeményezésekre a témában, különös tekintettel a nemzetközi iskolai projektekre. Miközben a témát tanulmányozzák a diákok, fel fogják ismerni, hogy igazából sem az antiszemitizmus, sem a holokauszt nem pusztán zsidó ügyek.

Hívjuk fel a figyelmet a holokauszt nem szándékos trivializálására

A diákok elejthetnek olyan megjegyzéseket, amelyek becsmérlik a holokauszt jelentőségét, de ilyenkor sokszor csak ismételnék bizonyos mondatokat, amiket valahol hallottak, vagy rájuk ragadt. Ilyen esetekben vegyük rá a diákot, hogy gondoljon jobban bele mondatának jelentéstartalmába, és maga ítélje meg annak helyességét. Ha a tanár azt veszi észre, hogy a diák valamilyen igazságtalanságot a holokauszttal egyenlővé tett, mert felbosszantotta az adott jelenség, de nem találta a megfelelő szavakat és kifejezéseket, hogy véleményének hangot adjon, a tanár segíthet ilyenkor, hogy a diák más módokon tudja kifejezni nemtetszését, vagy aggodalmát az üggyel kapcsolatban. Ha a diák az adott eseményt nem

¹⁰ Antiszemitizmus: Az Európai Unión belüli helyzetről szóló jelentés összegzése, 2001-2005, A Rasszizmust és Xenofóbiát Vizsgáló Európai Központ (European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia) (a jelenlegi Alapvető emberi jogokkal foglalkozó EU bizottság) munkanyaga, 2006 decemberi, frissített változat, <fra.europa.eu/fra/material/pub/AS/Antisemitism_Overview_December_2006_en.pdf>.

¹¹ A stockholmi nemzetközi fórum nyilatkozata a holokausztról, A Holokauszt Oktatás, Megemlékezés és Kutatás Nemzetközi Szervezete (Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research), <<http://www.holocausttaskforce.org/about/index.php?content=stockholm>>.

helytálló módon a holokauszttal vonta párhuzamba, a tanárnak meg kell adnia a szükséges háttér információkat ahhoz, hogy a diák belássa, téves alapú az összehasonlítás. Ha a tanulók úgy érzik, a holokauszttal való példálózás (így annak trivializálása) az egyetlen módja, hogy más emberek szenvedésére felhívják a figyelmet, meg kell beszélni az osztállyal, valóban felhasználhatjuk-e a holokausztot eszközként más célok eléréséhez. A tanár megteheti, hogy a diákok által felvetett sérelmet szintén megtárgyalja velük, de külön, a holokauszttól független formában.

A holokauszt emléknapokat tudatosan készítsük elő

A holokauszt emléknapok előkészítése empátiát építhet ki az áldozatok felé. Ha személyes történeteken keresztül ismertetjük meg az áldozatokat és sorsukat, ez segíthet abban, hogy érzékenyebbé tegyük a diákokat az áldozatok emlékével való különböző visszaélésekre. Az életközeli, személyes példák, sorsok tudatosíthatják a diákokban a holokauszt jelentőségét és hatását az emberiségre. Ajánlatos olyan feladatokat kiadni, melyek valós emberek történeteit tartalmazzák, akiknek van látható arcuk, nevük (például egy adott hely vagy település volt zsidó lakosai, volt tanárok vagy tanítványok az iskolából, stb.), vagy akiket a diákok kutatómunkával meg tudnak találni. További javaslatokat tartalmaz ebben a témában a „Holokauszt emléknapok előkészítése” című dokumentum, amely 13 nyelven érhető el.¹²

Megvalósítható és a tanulás élményét tekintve kielégítő feladatokat adjunk ki

A holokauszt trivializálására és lekicsinylésére tett kísérletek gyakran abból is fakadhatnak, hogy valaki már túl sokat került kapcsolatba a témával. A tanárnak érdemes figyelembe vennie, hogy ez a téma különösen nagy hatással lehet az érzelmekre, hiszen elkerülhetetlenül érinti az identitás kérdését, ami belső konfliktust hozhat létre sok diákban, akik pozitívan akarnak viszonyulni nemzetükhöz még akkor is, ha az adott ország kollaborált a náci hatalommal. A tanárnak biztosítani kell, hogy a tanulóknak legyen lehetősége a holokauszt témájával kapcsolatos kérdéseiket megvitatni. A diákoknak nem szabad úgy érezniük, hogy a terheket nekik kell hordozniuk, e helyett érezzék azt, hogy hozzá tudnak járulni a téma nemzeti és nemzetközi szintű kutatásához és emlékezetben tartásához. Amint a diákok magukénak tudnak egy projektet vagy a holokauszttal kapcsolatos kutatási feladatot, sokkal kisebb lesz annak az esélye, hogy megpróbálják maguktól eltávolítani a témát. A tanárnak a felelősségtudást, és nem a felelősségre vonást kell kihangsúlyoznia.

4.6 Holokauszttagadás

A részleges vagy teljes holokauszttagadás, mint például ahogyan az megjelent a 2006-os, állami finanszírozású teheráni konferencián, a történelmi revizionizmus legszélsőségesebb formái közé tartozik. A felszínen úgy tűnik, mintha fél-tudományos fejtegetése lenne a második világháború idején elkövetett, nemzetiszocialista népiártás elfogadott narratívájának. A holokauszttagadó egyének vagy csoportok úgy jellemzik magukat, mint a történelmi tudás és „igazság” legitim, objektív keresői. Érvelésük szerint a holokauszt egy legenda, ennek megfelelően a hozzá kapcsolódó fájdalom, vagy felelősség manipulált érzések, a gyász és a megemlékezés illegitim tevékenység, az arra való törekvés pedig, hogy az áldozatoknak igazságot szolgáltatassunk, helytelen. Mások elismerik, hogy a zsidókat érte üldöztetés és megkülönböztetés a Harmadik Birodalomban, de ezzel egy időben azt is állítják, hogy a nemzetiszocialista rezsim antiszemita politikája nagymértékben jogos reakció volt a zsidók gaztetteire és hűtlenségére, vagy pedig úgy tartják, hogy a meggyilkolt zsidók száma jóval

---

¹² Holokauszt emléknapok előkészítése, *op. cit.*, 3. megjegyz.

kisebb, mint az elfogadott. A holokauszt hasonlítása más, háború idején elkövetett bűnökhöz tagadja az esemény sajátos vonásait és egyedülállóságát.

A holokauszttagadás ezáltal tudatosan elferdíti a történelmi beszámolókat és cáfolja, hogy a zsidók a nemzetiszocialisták és kollaboránsoik áldozataivá váltak volna a második világháború alatt. Bizonyos esetekben egy további antiszemita torzítás is található állításaikban, miszerint a „holokauszt találmánya” vezetett a nyugat, különösen az Egyesült Államok támogatásához Izrael Állam megalapításában és fenntartásában. Egyéb összeesküvés elméletek is megjelennek ebben a kontextusban, melyek egészen odáig mennek, hogy maguk a zsidók követték el a holokausztot, vagy, hogy Hitler is zsidó volt.

A holokauszt elkövetői mindent megtettek, hogy ne maradjanak utánuk bizonyítékok. Részben sikerült is nekik. A holokauszttagadás bizonyos értelemben ezt a célt próbálja tökéletesíteni, így számos országban törvényellenesnek minősítették. Sokan úgy vélik, mind erkölcsi, mind polgári felelősség szempontjából szükséges foglalkozni a holokauszttagadással, amikor csak előfordul, egyrészt az áldozatok emlékének védelme miatt, másrészt a történelmi hitelesség miatt. Ha egy diák megkérdőjelezi a holokausztot és/vagy elfogadást mutat a holokauszttagadók elképzelései iránt, ez annak a tünete lehet, hogy az illető szélsőséges csoportokkal áll kapcsolatban, vagy legalábbis szélsőséges ideológiák hatása alatt áll. Végző soron a holokauszt tagadása összekötő elem a különböző szélsőjobboldali csoportok között, de sok vallásos fundamentalista csoportban is megtalálható. A nemzetközi politikai színtér utóbbi eseményei azt igazolják, hogy a holokauszttagadás át van politizálva, és Izrael ellenes kijelentésekben és fenyegetésekben jelenik meg. Amíg egy diák provokációnak szánhatja ilyen jellegű kijelentéseit, azt is észre kell vennünk, hogy ezek az állítások általában együtt járnak egyéb antiszemita nézetekkel.

Pedagógiai megközelítés

Mint minden összeesküvés elmélet, a holokauszttagadás is hazugságokra épül. Fontos, hogy ennek a jelenségnek történelmi tényekkel és adatokkal álljunk ellene, de az arról való vita, hogy a holokauszt egyáltalán megtörtént-e, nem ajánlatos, sőt visszajára is fordulhat, hiszen minden bemutatott történelmi tényre egy újabb hazugság lehet a válasz. Ha valakinek már mélyen beágyazott antiszemita világnézete van és tagadja a holokausztot, a holokausztról szolgáltatott információk nem fogják tudni a problémát kezelni. A tanárnak először azt kell megoldania, hogy ez a meggyőződés, ha hangot is adnak neki, ne tudja dominálni az osztályban folytatott diskurzust, és a diákok megértsék, miért elfogadhatatlan a holokauszttagadás, és miért kell minél gyorsabban reagálni rá. Ennek az egyik módja lehet, hogy a tanulókat megismertetjük olyan nemrég megjelent politikai törekvésekkel, melyeknek az a célja, hogy betiltsák a holokauszttagadását, és ilyenkor beszéljük meg a vitában megjelenő érveket. Az egyik aktuális példa lehet az Európai Unió rasszizmussal és diszkriminációval szembehelyezkedő kerethatározata, amely kimondja: „Bármely népirtásnak, emberiség ellen elkövetett, vagy háborús bűnnek a nyilvános helyeslése, tagadása, vagy direkt trivializálása bűnténynek minősül abban az esetben, ha ez egy csoport ellen annak faji származása, színe, vallása, nemzeti, vagy etnikai származása miatt irányul.”¹³

---

¹³ „EU: Büntethetőségi rendelkezések a rasszizmus és xenofóbia ellen”, az Európai Unió Német Elnöksége, sajtó kiadvány, 2007. április 20.,
<http://www.eu.2007.de/en/News/Press_Releases/April/0420BMJRassismus.html>.

Vizsgáljuk meg és értelmezzük a diákok motivációit

A helyett, hogy vitába keverednénk a tagadó nézeteket valló diákokkal, inkább személyesen közelítsük meg őket, és próbáljuk megtalálni annak okait, hogy miért tagadják a holokausztot. Ezt megtehetjük személyes kérdésekkel is, mint például: „Ezt miért gondold így? Honnan veszed ezt az információt? Miért fontos neked ez a kérdés? Szerinted mit érsz el vele, amikor ilyeneket mondasz?” Az ilyen beszélgetés alkalmas lehet arra, hogy megértsük a holokausztagadás mögött álló motivációkat. A tanár azzal is bátoríthatja a diákot, hogy vizsgálja felül állításait, ha elmondja, sokan megváltoztatták korábbi véleményüket a nélkül, hogy ez bármilyen problémát okozott volna a számukra. Amennyiben a tanár úgy látja, hogy a provokatív megnyilvánulás mögött figyelem felkeltési, vagy érvényesülési vágy állt, meg kell találni annak a módját, hogy a diákot pozitív értelemben vegyék észre a többiek, növelve ezzel önbizalmát.

Ne részletezzük a tagadók érveit, de beszéljük meg a témát

A holokausztagadók érveinek részletes megtárgyalása legitimációt kölcsönözhet nézeteiknek, és általában nem hozza meg a kívánt eredményt. E helyett adjuk meg a tanulóknak a lehetőséget, hogy beszélgethessenek, ismereteiket bővíthessék, körbejárhassanak összetett kérdéseket, stb. Például érdemes megmutatni, hogy a holokauszt egy olyan téma, amiről lehet érdekes és hiteles módon is beszélni – azon az alapon, hogy ez valóban megtörtént. Ha lehet, közösen ellátogathatunk egy helyi levéltárba, vagy meghívhatunk egy történészt, hogy beszéljen arról, hogy mostanában mely, a témával kapcsolatos kérdések játszák a főszerepet a kutatásokban, és mely forrásokra támaszkodnak a levéltárosok és történészek. Akár meghívhatunk holokauszt túlélőt, kortársoktatót, vagy közösségi vezetőt azzal a céllal, hogy pozitívan ellensúlyozza a holokausztagadás megjelenését az osztályban.

4.7 Antiszemita szimbólumok

Sok diáknak fontos és vagány dolog, ha egy csoporthoz tartozhatnak, vagy azonosulhatnak azzal. Amikor ezt teszik, előfordulhat, hogy megfontolt szándék nélkül kezdenek el antiszemita tartalmú jelképeket használni. Míg vannak, akik nincsenek is tisztában az adott szimbólum antiszemita vonatkozásával, és más dolgokkal hozzák összefüggésbe azt, mások tudatosan választják ezeket a jeleket, például azért, hogy megtalálják azokat az egyéneket, közösségeket, vagy intézményeket, akik támogatják az antiszemita és szélsőséges ideológiákat, mint például a fiatalokból álló, neonáci érzelmű csoportok. A szélsőjobb által használt jelképek azért minősülnek antiszemitának, mert az antiszemitizmus központi elemét képezi az adott ideológiának. Ezért van az, hogy több országban is betiltották ezeket a jelképeket. Ezenkívül antiszemita és anti-izraeli jelképeket baloldali és vallásos fundamentalista csoportok is használnak, akik jellemzően Amerika-ellenes szimbólumokkal kombinálják őket.

Antiszemita jelképeket találhatunk képeken, karikatúrákon, különböző tárgyakon, feliratokban, zenékben, kifejezésekben, vallási és misztikus szimbólumokban, melyek több jelentéssel bírnak. Nem mindegyik olyan könnyen beazonosítható, mint a horogkereszt, vagy a nemzetiszocialista zászló. Színekkel is lehet antiszemita üzenetet közvetíteni. Németországban például a fekete, vörös és fehér – a Német Birodalom (1871-1918) zászlójának színei, szélsőjobbaldali háttérre utalnak.

Az antiszemita szimbólumok használata olyan politikai technika, melynek segítségével csoportidentitást lehet felépíteni, befogadást és kirekesztést lehet generálni. Ezen

szimbólumok *tudatos* feltüntetése közhelyeken, mint például iskolák, általában azzal a céllal történik, hogy a helyi atmoszférát befolyásolják, szó szerint megjelölgék. Azon kívül, hogy ezek a szimbólumok belső jelként működnek a szélsőjobboldali csoportok számára, egyben eszközök arra is, hogy nemzetek közötti hálózatot építsen ki velük ez a tábor.

A tanárnak azzal is tisztában kell lennie, hogy antiszemita szlogenek és képek a kedvelt zenéken keresztül is terjednek. Bár ezt a tanár nem tudja befolyásolni, mégis fontos, hogy ezt is számításba vegye.

Pedagógiai megközelítés

Ahhoz, hogy ezzel a problémával tudjunk foglalkozni, meg kell értenünk a szimbólumok használata mögött álló motívumokat. A jelenség háttérétől függően különböző megközelítések javasoltak. Pedagógiai szempontból tisztában kell lennünk a csoportdinamika működésével, és azzal a ténnyel, hogy a csoportvezető egyéniségekkel máshogy kell foglalkoznunk. Ennek oka egyrészt az, hogy a hierarchia miatt az ilyen személyek meghatározó hatással bírnak a csoport többi tagjára, másrészt pedig az, hogy minden eset eltérő. Ez az odafigyelő megközelítés tudatos összefogást igényel a tanárok részéről, egy tanár egyedül nem tudja megvalósítani. Szoros együttműködésre van szükség a pedagógusok, az adminisztratív dolgozók, a rendészet és a civil társadalom tagjai között, ha a problémát felelős és hatékony módon kívánjuk kezelni.

A szülőket is érdemes bevonni ebbe a feladatba. Sok szülő tisztában van a különböző extrém és erőszak hordozó videójátékok népszerűségével, de nincsen ismeretük az antiszemitizmus és a szélsőséges politikai nézetek ettől jóval árnyaltabb megjelenési formáiról. Többen például nem tudják, hogy a fehér cipőfűző fekete bakancsban, egyes divat márkák, vagy zenei csoportok neonáci felhangú szimbólumokat terjesztenek. A zenei és divat trendek, azon kívül, hogy ízlést fejeznek ki, gyakran politikai tartalmú üzenetet is hordoznak.

Tanácsos, hogy először maguk a tanárok és szülők tájékozódjanak bizonyos szimbólumok mögöttes jelentéstartalmáról.

A legáltalánosabb példák:

- 88: ezt a számot bizonyos csoportok a „Heil Hitler” kifejezés álcázására használják, mivel a H betű a nyolcadik az (angol) ABC-ben;
- 18: ez a szám Adolf Hitler nevét takarja, mivel az A az első, a H a nyolcadik betű az (angol) ABC-ben;
- 14 szó (az angolban): „Biztosítanunk kell népünk fennmaradását és a fehér gyerekek jövőjét” („We must secure the existence of our people and a future for white children”) a neo-náci David Lane, „A rend” („The Order”) nevű terrorista csoport tagjának 14 szavas hitvallása. Üdvözlésként is használják, de megjelenik CD borítókön és ruhadarabokon is;
- 666: a számot sátánista csoportok is használják, szélsőséges körökben a zsidó Antikrisztus jelképe. Világnézetük szerint a zsidók sátánikusak és gonoszak;
- ZOG: a „Megszállt cionista kormány” („Zionist Occupied Government”) rövidítése és azokra az európai és észak-amerikai kormányokra utal, melyeket e nézet szerint titokban Izrael irányít. A szimbólum általában olyan kifejezésekben jelenik meg, mint a „Stop ZOG!”, és gyakran rajzokon, graffitiken is látni.

Mivel a fiatalok között az antiszemita szimbolika gyors ütemben változik, a tanárok az alábbi honlapokhoz fordulhatnak segítségért, ahol folyamatosan frissített információkat találhatnak:

- Rágalmazásellenes Liga (Anti-Defamation League, ADL): „A gyűlölet bemutatója. Vizuális adatbázis szélsőséges szimbólumokról, logókról és tetoválásokról” („Hate on Display. A Visual Database of Extremist Symbols, Logos and Tattoos”), http://adl.org/hate_symbols/default.asp;
- Agentur für soziale Perspektiven. Das Versteckspiel. Lifestyle, Symbole und Codes von neonazistischen und extrem rechten Gruppen. (németül), <http://www.dasversteckspiel.de/index.html>;
- A Koordinációs Fórum az Antiszemitizmus Ellen (The Coordination Forum for Countering Antisemitism) szélsőséges szimbólumok vizuális adatbázisa, <http://antisemitism.org.il/eng/Introduction>;
- Demos (dánul), <http://www.demos.dk/Symboler.htm>;
- Lonsdale News (hollandul), <http://www.lonsdalenews.nl/symboliek.html>;
- Searchlight Magazine, Signs of Hate, <http://www.opwedge.org.uk/SOHad.php>;
- Simon Wiesenthal Központ (Simon Wiesenthal Center): Digitális terrorizmus és gyűlölet (Digital Terrorism and Hate) 2007, <http://www.wiesenthal.com/site/apps/s/content.asp?c=fwLYKnN8LzH&b=253162&ct=3876867>;
- A www.rechtsextremismus.ch website Svájcban ad tanácsot.

Magyarázzuk el a jelentést

Némely diák részben, vagy egyáltalán nincsen vele tisztában, hogy bizonyos szimbólumok olyan ideológiákat testesítenek meg, amelyekkel nem is szeretnének azonosulni. A tanárnak épp ezért meg kell beszélnie az osztállyal, hogy egyes jelképek miért hordoznak antiszemita üzenetet, és miért kell őket úgy tekinteni, mint antiszemita és rasszista ideológiákat támogató eszközöket. A legjobb, ha a diákoknak meg tudjuk mutatni a különbséget a között, amikor egy adott szimbólum egy bizonyos kontextusban politikai célokat szolgál, és a között, amikor sem tudatosan, sem tudat alatt nem hordoz ilyen jelentés tartalmakat. Például, ha valaki a 18. születésnapján 18-as számot visel a pólóján, ettől még nem hordoz antiszemita üzenetet. Ezzel egy időben azonban a tanárnak tudatosítania kell, hogy vannak szélsőséges mozgalmak, amelyek kihasználnak teljesen ártatlannak tűnő szimbólumokat, mint például a 18-as szám, mivel lehet, hogy az csak valakinek a korára utal. Sokat segíthet az eligazodásban, ha a pedagógus személyesen ismeri tanítványát, és rálátása van ezen a téren.

Vegyünk igénybe segítséget

Amennyiben a tanár törvénybe ütköző megnyilvánulást észlel, az igazgatót és végrehajtási szerveket is érdemes bevonni a probléma kezelésébe.

Próbáljunk alternatívákat mutatni

A fiatalok, akik épp abban a szakaszban vannak, amikor keresik és formálják egyéni identitásukat, gyakran választanak szimbólumokat, csoportokat és ideológiákat, hogy azonosuljanak velük. Annak érdekében, hogy megelőzzük, hogy a tanulók szélsőséges nézetek áldozataivá váljanak, azt tanácsoljuk, ismertessük meg őket minél több más jellegű identitásformáló lehetőségekkel, melyeknek nincsenek káros hatásai, hogy ne csak a szélsőséges ifjúsági csoportokat lássák. Amennyiben az iskola befogadó és nyitott az egyéni igényekre, azon kívül, hogy lehetőséget biztosít a diákoknak, hogy a tisztelet és a kölcsönös megértés légkörében kifejezhessék egyéniségüket, már meg is tette az első, fontos lépést. A

különböző lehetőségek megismertetésére és a tolerancia előmozdítására több kezdeményezés is történt már. Inspiratív poszterek készültek például a „Rasszizmus elleni európai aktív hétre” (European Action Week against Racism), vagy a november 9-i „Fasizmus és antiszemitizmus elleni nemzetközi nap” (International Day against Fascism and Antisemitism) keretén belül (lásd <http://www.unitedagainstracism.org>). Egy másik kapcsolódási pont az Európa Tanács „Mind más – mind egyenlő” („All different – All equal”) projektje (lásd <http://alldifferent-allequal.info/>).

1. sz. melléklet Az antiszemitizmus munkadefiníciója

Azért, hogy gyakorlati tanácsot adhassunk az antiszemitizmus beazonosításában mindazoknak, akik antiszemita megnyilvánulásokkal, vagy tettekkel szembesülnek, az ODIHR és az Emberi Jogok Európai Bizottsága, együttműködésben több zsidó kormányzaton kívüli és tudományos szervezettel, kidolgozott egy munkadefiníciót az antiszemitizmusra, amely magába foglalja annak mind a hagyományos, mind a legmodernebb megjelenési formáit.

Munkadefiníció

Az antiszemitizmus egy olyan, a zsidókról alkotott felfogás, amely felénk irányuló gyűlöletben jut kifejezésre.

Az antiszemitizmus szóbeli vagy fizikális megnyilvánulásai irányulhatnak zsidó vagy nem zsidó személyek és/vagy tulajdonaik, zsidó közösségi intézmények és vallási létesítmények ellen.

Ezen kívül ilyen jellegű megnyilvánulások célja lehet Izrael Állama, mint zsidó kollektíva is.

Az antiszemitizmus gyakran vádolja emberiség elleni összeesküvéssel a zsidókat, és általában őket hibáztatja azért, ha „rosszul mennek a dolgok”. Ez a szemlélet megjelenhet írott, vizuális, vagy cselekményes formában, miközben taszító sztereotípiákat alkalmaz kifejezetten negatív karakterisztikus vonásokkal.

A közéletben, a médiában, az iskolákban, a munkahelyeken és a vallásos világban a jelenkori antiszemitizmus a teljes kontextust figyelembe véve többek között (de nem kizárólagosan) az alábbi formákban jelenik meg:

- Arra való buzdítás, abban való segédkezés, vagy annak az elfogadása, hogy zsidókat kell meggyilkolni, vagy ártani nekik valamely radikális ideológia, vagy szélsőséges vallás nevében;
- Hazug, dehumanizáló, démonikus, vagy sztereotípikus állítások a zsidókról, vagy a zsidóság kollektív erejéről – mint például, de nem kizárólagosan, a zsidó összeesküvésről szóló legenda, vagy a zsidó uralom a média, a gazdaság, a kormány, vagy más társadalmi intézmények fölött;
- A zsidók, mint nép vádolása, felelőssé tétele olyan valós, vagy képzelt vétség miatt, amit egyetlen zsidó személy, vagy csoport, vagy akár nem is zsidó személyek követettek el,;
- Tagadása annak a ténynek, hogy a nemzetiszocialista Németország és támogatói, együttműködői, tudatos népirtást vittek végbe a zsidósággal szemben a második világháború (a holokauszt) alatt, vagy a népirtás kiterjedésének, módszereinek (például a gázkamrák) tagadása;
- A zsidók, mint nép, vagy Izrael, mint állam vádolása azzal, hogy kitalálták, vagy eltúlozzák a holokausztot;
- Zsidó állampolgárok vádolása azzal, hogy lojálisabbak Izrael, vagy a világ zsidóságának feltételezett érdekei felé, mint saját államuk érdekei irányába.

Arra nézve, hogy az antiszemitizmus hogyan nyilvánul meg Izrael Államával kapcsolatban, a teljes kontextus figyelembe vételével az alábbi jelenségek szolgálhatnak (nem kizárólagos) példával:

- A zsidó nép önrendelkezéshez való jogának tagadása, például az által, hogy Izrael Államának létezését rasszista törekvésnek nevezik;
- Kettős mérce alkalmazása, olyan viselkedés elvárása, amit egyetlen más demokratikus nemzettől sem várnánk el;
- A klasszikus antiszemitizmus körébe tartozó szimbólumok, képek használata Izrael vagy az izraeliek jellemzésére (például az a vád, hogy a zsidók ölték meg Jézust, vagy a vérvád);
- A mai izraeli politika és a náci politika párhuzamba állítása;
- Izrael Államának lépése miatt a zsidókat kollektíven felelőssé tenni.

Mindazonáltal, az Izraellel kapcsolatos kritika, ha az azonos mértékű a más országokkal szemben megfogalmazottakkal, nem tekintendő antiszemitizmusnak.

Az antiszemita cselekedetek akkor számítanak büntettnak, ha törvény szankcionálja őket (például a holokauszttagadás, vagy egyes országokban antiszemita tartalmú anyagok terjesztése). Bűncselekmények akkor számítanak antiszemitának, ha a támadás célja, akár személy, akár ingatlan – mint például épületek, iskolák, istentiszteleti helyek, temetők, – zsidó, zsidónak vélt, vagy zsidókkal kapcsolatba hozható. Antiszemita diszkrimináció az, amikor zsidótól olyan lehetőségeket, vagy szolgáltatásokat tagadnak meg, melyek mások számára elérhetőek, az ilyen tevékenység sok országban illegálisnak számít.

2. sz. melléklet Ajánlott honlapok

További információért az alábbi honlapokat érdemes felkeresni:

a) Nemzetközi szervezetek

Az **EBESZ** (Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet) **ODIHR** (Office for Democratic Institutions and Human Rights) **szervezete** (Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Bizottsága)

<http://www.osce.org/odihr>

A varsói székhelyű ODIHR az EBESZ hatáskörében működik olyan területeken, mint választások megfigyelése, demokratizálódás, emberi jogok, tolerancia, diszkrimináció és törvények.

- **Az ODIHR toleranciát elősegítő, diszkrimináció-ellenes programja** (<http://www.osce.org/odihr/20051.html>) az 56 EBESZ tagállamnak nyújt segítséget az alábbi témákban: gyűlölet, antiszemitizmus, rasszizmus/xenofóbia, muzulmánok elleni intolerancia, vallásszabadság.
  - **Oktatási anyagok az antiszemitizmus ellen**, melyeket az amszterdami Anne Frank Házzal szoros együttműködésben fejlesztettek ki, az alábbi linken tölthető le az ODIHR honlapjáról: http://www.osce.org/odihr/item_11_23875.html;
  - A „**Holokauszt emléknepok előkészítése: javaslatok pedagógusoknak**” című dokumentum a Yad Vashem intézettel együttműködésben került kidolgozásra, és az alábbi honlapon 13 nyelven érhető el: <http://www.osce.org/odihr/20104.html>, vagy <http://www1.yadvashem.org/education/department/english/specproj.html>;
  - Az ODIHR **Toleranciát elősegítő, diszkrimináció-ellenes információs rendszere** (<http://tnd.odihr.pl>) toleranciával kapcsolatos és diszkrimináció-ellenes információkat tárol és kínál fel a tagállamokból, illetve partner intézményektől. Az oktatási részben linkek, pedagógiai anyagok és segédletek érhetők el azok számára, akik formális, vagy informális oktatási tevékenységet végeznek az EBESZ régióban.

Rasszizmus és Intolerancia-ellenes Európai Bizottság (European Commission against Racism and Intolerance)

<http://www.coe.int/ecri>

A Rasszizmus és Intolerancia-ellenes Európai Bizottság (ECRI) az Európa Tanács döntését követően alakult meg. Az ECRI feladata, hogy felvegye a harcot a rasszizmussal, xenofóbiával, antiszemitizmussal és intoleranciával az emberi jogok védelmének érdekében a tágabb értelemben vett Európa területén.

Az Európai Unió Emberi Jogok Bizottsága (European Union Agency for Fundamental Rights)

<http://www.fra.eu/fra/index.php>

Az Európai Unió Emberi Jogok Bizottsága információkat és adatokat gyűjt és elemez, felhívja a figyelmet az emberi jogokra, előmozdítja a civil társadalmon belüli párbeszédet, tanácsot ad az EU államoknak és intézményeknek politikájuk kialakításában, többek között a rasszizmus, a xenofóbia és a kapcsolódó intolerancia elleni küzdelem területén.

A holokausztt és az ENSZ nemzetközi programja (The Holocaust and the United Nations Outreach Program)

<http://www.un.org/holocaustremembrance>

Ez a honlap háttér információt nyújt ahhoz az ENSZ közgyűlési határozathoz, amely fenntartás nélkül elítéli a személyek és közösségek ellen irányuló vallási intolerancia, izgatás, zaklatás, vagy erőszak minden formáját, ami etnikai származás, vagy vallási meggyőződés okán történik. Forrásanyagok és vitaindító anyagok érhetőek el a honlapon.

A Task Force Nemzetközi Szervezet a Holokausztt Oktatás, Megemlékezés és Kutatás Előmozdításáért (Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research)

<http://www.holocausttaskforce.org>

A Task Force honlapján megtalálható: olyan intézményeknek a nemzetközi gyűjteménye, melyek a holokauszttoktatás, megemlékezés és kutatás területén tevékenykednek; nemzetközi eseménynaptár; levéltárak gyűjteménye; megemlékezési és oktatási tevékenységek listája; valamint további információk a szervezet működéséről. A holokausztt oktatásával kapcsolatos irányelveket tartalmazó dokumentum, melyet a Task Force Oktatási Csoportja dolgozott ki, az alábbi címen érhető el:

<http://www.holocausttaskforce.org/teachers/index.php?content=guidelines/menu.php>

b) Múzeumok, oktatási központok és kutatóintézetek

Anne Frank Ház (Anne Frank House)

<http://www.annefrank.org>

Az Anne Frank Ház egy múzeum és oktatási központ is egyben. Oktatási anyagokat dolgoz ki, kiállításokat szervez, kutatást végez és oktatási projekteket valósít meg. A legfőbb témák: Anne Frank, a holokausztt, antiszemitizmus, diszkrimináció és emberi jogok.

Casa Sefarad Israel

<http://www.casasefarad-israel.es>

A Casa Sefarad Israel egy spanyol intézmény, melynek célja, hogy tanulmányozza és megőrizze a spanyolországi zsidóság történetét, valamint projekt együttműködéseket kezdeményezzen Spanyolország és Izrael között. A Casa Sefarad oktatási területen is aktív szerepet tölt be.

Antiszemitizmust Kutató Központ, Berlin (Center for Research on Antisemitism, Berlin)

<http://www.tu-berlin.de/~zfa>

A Berliini Műszaki Egyetem egyik intézete, az egyetlen ilyen jellegű intézmény Európában. A kutatás tárgya az antiszemitizmus, valamint a kisebbségekkel szembeni előítéletek. További profiljuk a német-zsidó történelem és a holokausztt. Oktatási anyagokkal kapcsolatos információk a honlapon érhetőek el.

Koordinációs Fórum az Antiszemitizmus Ellen (Coordination Forum for Countering Antisemitism)

www.antisemitism.org.il

A Koordinációs Fórum az Antiszemitizmus Ellen egy olyan állami fórum, amely az antiszemita tevékenységeket kíséri figyelemmel világszerte. Koordinálja az antiszemitizmus elleni küzdelmet különböző kormányzati szervek és zsidó intézmények bevonásával a világ minden részén.

Szemben a Történelemmel és Önmagunkkal (Facing History and Ourselves)

<http://www.facinghistory.org>

Ez a szervezet különböző háttérrel rendelkező tanárokat és diákokat fog össze a rasszizmus, az előítéletek és az antiszemitizmus tanulmányozásában azzal a céllal, hogy hozzájáruljon egy tudatosabb polgárokból álló, humánusabb társadalom kialakításához.

H-Antiszemitizmus (H-Antisemitism)

<http://www.h-net.org/~antis>

Ez a hálózat az antiszemitizmus történetének tudományos feldolgozását, megbeszélését segíti elő, és sokféle bibliográfiát, kutatási eredményt és oktatási segédanyagot kínál.

Tanuljunk a Történelemből (Lernen aus der Geschichte)

<http://lernen-aus-der-geschichte.de>

A német honlap oktatási projektekről és különböző kezdeményezésekről nyújt információkat olyan témákban, mint a nemzetiszocializmus, holokauszt, emberi jogok, és ezek mai vonatkozásai. A honlap egy része európai fórumként szolgál.

Az Élő Történelem Fóruma (The Living History Forum)

<http://levandehistoria.se>

Az Élő Történelem Fóruma nevű svéd állami szervezet a történelmet kiindulópontnak használja, hogy olyan mai jelenségekre hívja fel a figyelmet, melyek intoleranciához és igazságtalan bánásmódhoz vezethetnek. Innovatív módszereket alkalmaznak annak érdekében, hogy a fiatalok maguk használják kreativitásukat annak meghatározásában, ők milyen formában találkoznak intoleranciával. Tevékenységük további leírása angolul is elérhető a honlapon.

Közel-Keleti Média Kutató Intézet (Middle East Media Research Institute)

<http://www.memri.org>

A Közel-Keleti Média Kutató Intézet (MEMRI) a Közel-Keletet a régióban megjelenő média alapján térképezi fel. A MEMRI a Nyugat és a Közel-Kelet közötti szakadékot hidalja át az által, hogy az arab, a perzsa, a török médiában megjelenő aktuális hírek fordítását adja. Ezen kívül elemzi a Közel-Kelet politikai, ideológiai, intellektuális, társadalmi, kulturális, és vallási folyamatait.

Tolerancia Múzeum (Museum of Tolerance)

<http://www.museumoftolerance.com>

A Tolerancia Múzeum egy olyan interaktív múzeum, amely az Egyesült Államokbeli rasszizmus, előítéletek és a holokauszt történetének témaköreivel foglalkozik.

Antiszemitizmus Ellenes Projektek (Projekte gegen Antisemitismus)

<http://www.projekte-gegen-antisemitismus.de>

Az Antiszemitizmus Ellenes Projektek egy német kezdeményezés, melyet az Amadeo Antonio alapítvány lát el oktatási anyagokkal, tanácsokkal, háttér információkkal és az antiszemitizmussal kapcsolatos hírekkel.

Stephen Roth Intézet a Jelenkori Antiszemitizmus és Rasszizmus Vizsgálatára (The Stephen Roth Institute for the Study of Contemporary Antisemitism and Racism)

<http://tau.ac.il/Anti-Semitism>

A jelenkori antiszemitizmus és rasszizmus vizsgálatára szakosodott Stephen Roth Intézet a Tel Aviv-i egyetem Werner könyvtárában működik, amely az antiszemita, náci és szélsőséges irodalmaknak a világ egyik legnagyobb gyűjteményét őrzi.

Az Egyesült Államok Holokauszt Emlékmúzeuma (United States Holocaust Memorial Museum)

<http://www.ushmm.org>

A holokausztnak élő emléket állító múzeum, az Egyesült Államok Holokauszt Emlékmúzeuma arra ösztönöz vezetőket, állampolgárokat, hogy aktívan helyezkedjenek szembe a gyűlölettel, előzzék meg a népirtásokat, mozdítsák elő az emberi méltóság ügyét és erősítsék a demokratizálódást.

Vidal Sassoon Nemzetközi Központ az Antiszemitizmus Tanulmányozására (Vidal Sassoon International Center for the Study of Antisemitism)

<http://www.sicsa.huji.ac.il>

A központ a történelmen keresztül közelíti meg az antiszemitizmus kutatását, vizsgálja a zsidók és nem zsidók kapcsolatát, különös tekintettel a feszültségekkel és válságokkal terhelt időszakokra.

Az Arab és Muzulmán Antiszemitizmus Bibliográfiája (Bibliography on Arab and Muslim Anti-Semitism) (A Vidal Sassoon Központ projektje)

<http://www.huji.ac.il/islam.html>

Yad Vashem

<http://yadvashem.org>

A Yad Vashem Intézet, a Holokauszt Áldozatainak és Hőseinek Emlékhatósága 1953-ban jött létre az izraeli knesszet határozata alapján. Kezdetektől fogva az intézet feladatai közé tartozik a zsidóság történelmének dokumentálása a holokauszt idején, mind a hat millió áldozat emlékének és történetének a megőrzése, a holokauszt hagyatékának átadása a következő generációk számára a levéltáron, a könyvtáron, az iskolán, a múzeumokon és a Világ Igazainak elismerésén keresztül.

c) NGO (nem-kormányzati) szervezetek

Rágalmazásellenes Liga (Anti-Defamation League)

<http://www.adl.org>

Az 1913-ban alapított Rágalmazásellenes Liga az egyik legjelentősebb polgárjogi szervezet, fő tevékenységei az antiszemitizmus, a bigottéria elleni küzdelem és a demokrácia értékeinek a védelmezése.

Amerikai Zsidó Bizottság (American Jewish Committee)

<http://www.ajc.org>

Az Amerikai Zsidó Bizottság egy nemzetközi szakemberekből álló érdekvédő szervezet, mely a pluralista és demokratikus társadalmi berendezkedést támogatja, ahol minden kisebbség védelmet élvez. Fő tevékenységi körük az antiszemitizmus és a bigottériák elleni küzdelem, a pluralizmus és a civil értékek előmozdítása, az emberi jogok védelme, annak képviselete, hogy Izraelnek joga van békében és biztonságban élni szomszédjaival, valamint a zsidó élet védelmezése, támogatása.

A Kreuzberg Kezdeményezés az Antiszemitizmus Ellen (Kreuzberger Initiative gegen Antisemitismus)

<http://www.kiga-berlin.org>

A Kreuzberger Initiative gegen Antisemitismus olyan civil szervezet, mely az antiszemitizmussal vette fel a harcot, különösen a bevándorló fiatalok körében. Több oktatási programjuk hozzáférhető a honlapon.

Rasszizmus és Antiszemitizmus Elleni Nemzetközi Liga (Ligue Internationale contre le Racisme et l'Antisémitisme)

<http://www.licra.org>

A Rasszizmus és Antiszemitizmus Elleni Nemzetközi Liga szintén az antiszemitizmus és rasszizmus elleni küzdelemben vesz részt, többek között rasszista weboldalakat monitoroz. Forrás- és háttéranyagok érhetőek el honlapjukon.

Simon Wiesenthal Központ (Simon Wiesenthal Center)

<http://wiesenthal.com>

A Simon Wiesenthal Központ egy nemzetközi zsidó jogvédő szervezet, melynek elkötelezettsége a holokauszt emlékének megőrzése az által, hogy a tolerancia és megértés támogatása mellett foglal állást közösségileg, oktatási programokkal és társadalmi megmozdulásokkal. A központ több, mai jelenséggel szemben is felemeli hangját, például az antiszemitizmus, a gyűlölet, a terrorizmus és az emberi jogok megsértése ellen.

SOVA Központ (SOVA Center)

<http://www.sova-center.ru>

Az orosz civil szervezet, a SOVA Központ Oroszországban figyeli és ír jelentést a szélsőséges jelenlétről, intoleranciáról és rasszizmusról. A honlap egy része angol nyelvű.